

EDUARDO BERTI

İmkânsız hayat

ÇEVİREN: MÜNİR GÖLE

Alakarga 087
Edebiyat 068
İmkânsız Hayat
Özgün adı: *La vida imposible*

© Alakarga Yayıncılık, 2015
ISBN: 978-605-5182-70-0
Sertifika No: 24365
Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Basım: Haziran 2015, İstanbul
Kapak Resmi: http://www.freeimages.com/

Eser, 'SUR' kapsamında yayınlanmıştır. Arjantin Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Ticaret ve Eser İşleri Çeviri Destek Programı" / "Obra subsidiadaen el marco del Programa SUR del Ministerio de Relaciones Exteriores y Culto dela Repúbica Argentina

Copyright © Eduardo Berti
Guillermo Schavelzon Literary Agency ile Kalem Ajans aracılığıyla anlaşılarak yayımlanmıştır.

Arı Matbaacılık Serkan Arı: 0212 5652599
Matbaa Sertifika No: 31900

Alakarga Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Tic. Ltd. Şti.
Mürver Çiçeği Sokak Fikri Erkmen Apt. No: 10/A Daire: 4
Rasimpaşa/Kadıköy
Tel: 0533 667 05 17

alakargakitap@gmail.com
www.alakarga.com.tr
https://www.facebook.com/alakargayayinevi
https://twitter.com/alakargakitap

EDUARDO BERTI
İmkânsız hayat

İSPANYOLCA ASLINDAN ÇEVİREN
MÜNİR GÖLE

öykü

alakarga

EDUARDO BERTI, 1964 Buenos Aires doğumlu Arjantinli yazar ve çevirmen. İlk öykü kitabı *Kuşlar* (1994) *Pagina* gazetesi tarafından yılın en iyi kitabı seçildi. Ardından gelen romanlarıyla eleştirmenlerin övgüsünü kazandı. Saygın ödüllere aday gösterilen yazarın eserleri birçok dile çevrildi. Yaptığı öykü derlemeleriyle edebi çalışmalarını sürdüren yazar, Borges'in bilinmeyen roman ve öykülerini Fransızcaya çevirmesiyle tanınır. 1998 yılından beri gazetecilik yapan yazar Paris'te yaşamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Çifte Hayat 9
Kum Saatinin Öyküsü 10
Son Kadın 11
Altın Çağ 13
Aceleci Çevirmen 15
Benzetme Yoluyla 16
Yönetmen Vakası 17
Postacıyı Beklerken 18
Çapraz Eller 19
Bu Kitap Yok 20
Zamansız Öyküler 22
Yalan 23
Bir Günahkâr 24
Tekrar 25
Annelik 26
Geçmişten Bir Yaratık 27
Satranç Çeşitlemeleri 28
Benzer Biri 30
Tuhaf Bir Makine 31
Sanatçı ve Sahtecisi 32
Kan Okuyanlar 34
Deja Vu 35
Gırtlak 36
Ağabeyimin Düşleri 37
Kişisel Ağaç 39

Babalık 40
Tek Bir Tablo 41
İhanet 42
Bir Buçuk Dünya Turu 43
Beş Adam 45
Çilingir Vakası 46
Çocuk ve Sihirbaz Vakası 47
Haber Veren Roman 48
Çiçekler Sayesinde Dirilen Delikanlı 49
Bir Film İçin Otuz Senaryo 51
Giysisiz 52
Mızıkçılık 53
Çirkin Adam 54
İnsan Kelebek 56
Eduardo Berti 57
Çifte Anlamlı Kemer 58
Hayvana Dönüşenler 59
Kapalı Bahçe 60
Hayal Kırıklığına Uğramış Bir Aktris Daha 61
İmkânsız Hayat 63
Diyalog ve Altyazı 64
Çerçeveler Müzesi 66
Benzer Adamlar 67
Köpeğe Dönüşen Babam 68
Çok Erken 70
Avcı Avukat 71
Not 72
Arkadan 73
Mise En Abîme 74
Vantrilok Yazışma 75
Hileler 76
Birbirine Benzeyen Metresler 77
Yandaki Sınıf Arkadaşı 78
İki Film 79

Dişçinin Acısı 80
Yetenek 81
Aynadaki Anılar 82
Kuşlu Olay 83
Gelecekteki Sözcükler 84
Kişisel Ahlak 86
Dört Gudubet 87
Sürekli Bir Okul 88
Aktörler Vakası 89
Kapının Üzerinde 91
Bovary 93
Oğul 95
Enseye Kurşun 96
Ceplerdeki Yazgı 97
Ölüm Nedir? 98
Yazılacak Kitaplar 99
Rektilok 100
İki Kraliçe 102
Mahvolacağız 104
Düzeltilmiş Basım 106
Bir Başka Dinozor 109
Prizma Olarak Ölüm 110
İskelet 111

Mariel için
Gustavo için
Leo için

ÇİFTE HAYAT

Babamın son otuz yıldır çifte hayat yaşamakta olduğunu öğrenince merakım kabardı, öteki karısının adını ve diğer evinin adresini araştırdım. Bir sigorta şirketi mümessili ya da buna benzer sıradan bir bahaneyle kapısını çaldım, kapıyı uzun boylu, iri yarı bir kadın açtı ve beni içeri buyur etti. Gözlerime inanamadım. Bu evin içi, annem ve babamla beraber yaşadığımız evin tıpatıp aynısıydı; aynı mobilyalar, aynı kumaşla kaplı aynı koltuklar birebir aynı şekilde yerleştirilmişlerdi; duvardaki tablolar, porselen tabaklar ve alçıdan heykeller de aynıydı.

Eve dönünce, o akşamı hınzır bir zevkle mobilyaların yerlerini değiştirmeye, rafların üstündekileri altüst etmeye ayırdım. Annem şaşkın bakışlarla beni izliyordu ama ona öteki eve yaptığım ziyaretten söz etmedim ve sessizce akşam yemeğimizi yedik.

Aniden, çocukluğumda, kanepenin yanında duran Çin vazosunu kırmış olduğum günü anımsadım. Kazayı öğrendiği zaman babamın göstermiş olduğu kızgınlığın orantısız olduğunu düşünmüştüm. Şimdi anlıyordum. Hatta ertesi gün, babamın öteki evindeki simetriyi bozmamak adına aynı vazoyu titizlikle kırdığını bile gözümün önüne getirebiliyordum.

KUM SAATİNİN ÖYKÜSÜ

Guatemala'da küçük bir köyde tuhaf bir kum saati vardır. Yüksekliği elli santim değildir ve kolonyal bir meydanın ortasında, 18. yüzyıldan kalma bir kilisenin hemen önünde durur. Belediye, kum saatinin temizliğinden, bakımından –yüz kilometrelik çevre alanda ilgi çekici başlıca nesnedir– ve kum aktığı anda ters çevirmekten sorumlu dört adam tutmuştur. Bu öyle kolay iş değildir, kum her seferinde saatin boğazından aynı hızla geçmez. Bu iş bazen on dakika sürer, bazen dört ya da beş saate kadar uzar, iki akış arasında mantıklı hiçbir bağ yoktur. Yine de dikkat edilirse bekçilerin kum saatini, ne bir eksik ne bir fazla, günde tam yirmi dört kere çevirdikleri gözlenir, sanki bu tuhaf saat için kumun düzenlediği her devir günü oluşturan her saate denk gelmektedir.

SON KADIN

Öylesine utangaçtı ki onun önünde soyunmaktan kaçınıyordu. Ölçüsüz bir utangaçlık, diye gözlemde bulundu. Sanki bu utangaçlık bir sırrı saklıyordu. Nihayet sırtını ona dönerek bluzunu çıkardı ve dönüp sivri göğüslerini adama gösterdi, bir yandan da kollarını karnının üzerinde kavuşturuyordu. "Gördün mü," dedi onun yüzüne bakmadan. "Senden önce başka hiçbir erkek bunu görmedi." Hemen ardından da ona göbek deliği olmayan şaşırtıcı gövdesini gösterdi.

"Doğumumda," diye başladı anlatmaya. "Göbek bağımı kesmeleri gerekmemiş. Ebe çeker çekmez göbeğim net bir şekilde karnımdan kopmuş. Babam bana Havva adını vermiş, o ilk kadının hatırına. Adem'in kaburgasından doğduğu için onun da göbeği yokmuş. Annem korkmuş ve aniden bir boş inanca kapılıp ilk kadın göbeksiz doğduysa benim de sonuncu kadın olabileceğimi haykırmaya başlamış. Doktorlar hoşgörüyle gülmüşler, yine de hastanenin başka bir kanadında başka bir kız çocuğu doğuncaya kadar, belki biraz yersiz bir şüphe hastanede hüküm sürmüş."

Adam, kadının anlatısını sessizce dinledi ve o da doğumu yapan doktorlar gibi gülmeye başladı. Sonra di-

lini kadının dümdüz karnında gezdirdi. Ve onunla gerçekten yeryüzündeki son kadınmış gibi sevişti.

ALTIN ÇAĞ

Altın Çağ diye adlandırdığı bir yağlı boya tabloyu tamamlamasından otuz dört yıl sonra adı sanı duyulmamış İsviçreli bir ressam, bir yerde tablosunun Avusturya'da açılan karma bir çağdaş soyut sanat sergisinde en iyi ödüle layık görüldüğünü okur. Sanat eleştirmeni "ressamın geç keşfinden" söz eder. Sadece onun eserlerini içeren kişisel bir serginin açılması gerekliliğini vurgular, hatta tablonun ismiyle yaratılışından bu yana geçen zamana göndermede bulunan çocukça bir kelime oyunu yapmayı bile göze alır.

Övgüler almanın ve dikkatleri üzerinde toplamanın nasıl bir şey olduğunun merakına kapılan adı sanı duyulmamış İsviçreli ressam Viyana'ya gitmek üzere trene biner. Orada alkışlanan tablonun gerçekten kendi tablosu olduğunu bulgulasa da sergi sorumlularının kaba bir hatası sonucu tablosunun duvara ters asılmış olduğunu fark eder.

Ressamı "ters" keşfetmişlerdir, kutlanan tablo hem onundur hem de onun değildir ama kendisinden ve ülkesindeki tiridi çıkmış iki bilirkişi dışında bunun anlaşılması kesinlikle olası değildir. Ressamın imzası da bir tür X işareti olduğundan nereden bakılırsa bakılsın ay-

nı şekilde okunmaktadır ayrıca yağlıboya tabloları öylesine bilinmemiştir ki asla sergilenmemiş resimlerden neredeyse hiç farkları yoktur.

İşte o an, ressam bir şimşek gibi geleceği görür. Alkışları kabul edecektir, hemen bu ve diğer resimlerinin düz basıldığı katalogları yok edecektir ve sonunda o güne kadar unutulmaya terk edilmiş elli tablosuyla kutsanacağı kişisel bir sergi düzenleyecektir ve tablolarını artık uygun bir şekilde tersten asılmış olarak sunacaktır.

ACELECİ ÇEVİRMEN

Paris'te, önceliğin klasik kitaplara verildiği bir dizi çıkaran (bunun nedeni "ölümsüz eserler"e olan aşk değil, ölmüş yazarların telif hakkı istememesiydi) acemi sayılacak bir yayınevi, William Beckford'un *Vathek*'ini çeviriye verdi ama İngiliz'in bu kitabı Fransızca yazdığını ve kaynak metin olarak aldığı metnin aslında peder Samuel Henley'in İngilizce çevirisi olduğunu bilmiyordu. İşi alan çevirmen –gotik edebiyatın tatlı dilli uzmanı– hataya hiç ses çıkarmadı, tersine ücreti konusunda pazarlık yaptı ve on gün sonra işini bitirmiş olarak yani Beckford'un aslı Fransızca olan metnini birebir kopya ettikten sonra yayınevine geldi. Yayınevi sahibi şaşkına döndü. Ona bu çevirmenin çok hızlı ve yetkin olduğu söylenmişti ama bu kadar eli çabuk olması aklına pek yatmamıştı.

İki ay geçti ve yayıncı gotik edebiyat uzmanını telefonla aradı: "Çeviri oldukça iyi ama pek önemi olmayan birkaç değişiklik yaptım, buna izin verirsiniz umarım." Çevirmen her şeyi söylemeye, yanlış anlamayı açığa çıkarmaya kararlıydı, ta ki ötekinin, "Gelecek sefer bu kadar aceleci davranmayın. Gereksiz, ayrıca çok çeviri kokuyor," dediğini duyana kadar.

BENZETME YOLUYLA

Yıllardır görmediğim bir tanıdıkla buluşmamdan birkaç gün önce, onu ilkin benzetme yoluyla hatırlarım. Yani buluşmamıza iki gün kala, bir rastlantı sonucu bana bu kişiyi anımsatan bir yabancıyla karşılaşırım, birkaç saat sonra ya da ertesi gün, bu arkadaşa daha da çok benzeyen bir başka yabancı görürüm, bu da onun yeniden ortaya çıkışının habercisidir. Bazen benzetme kısadır; önce benzer bir iki çehre sonra asıl yüz. Buna karşın, başka durumlarda zincir öylesine uzar gider ki sonraki halkalar yani en son gördüğüm yabancılar, söz konusu tanıdığa neredeyse burnundan hık demiş de düşmüş benzerlikte olurlar. Birçok kez bu tıpatıplardan bazılarına selam vermişliğim olmuştur. Başka hallerdeyse o kişinin gerçekten düşündüğüm insan olduğuna ama beni unuttuğuna ya da beni görmezden geldiğine inanmışımdır.

YÖNETMEN VAKASI

Hollanda'da, bir sinema yönetmeni, önceki yıllarda onun yönetiminde oynamış olan sekiz oyuncuyu öldürmekle suçlanır. Amsterdam polisine bakılırsa, cinayetlerin nedeni, sinemacının aynı oyuncuların başka yönetmenlerin filmlerinde oynamalarını kesinlikle kaldıramamış olmasıdır. Yirmi yıl önceki bir söyleşide, yönetmen star system'e[1] karşı olduğunu açıklamıştır. Yönetmen, "Sinema oyuncuları, buna gerçekten yetenekli olan çok az sayıdaki oyuncuyu katmıyorum, hayatları boyunca tek bir rol oynamalıdırlar," demiştir bu söyleşide. Bu söyleşi de soruşturma sırasında çok değerli kanıt oluşturmuştur.

1. Sahnede yıldız yaratma sistemi.

POSTACIYI BEKLERKEN

Sekseninci yaş günü yaklaşırken, H. amcam, bir yılbaşı gecesi beni kenara çekip –bütün ailenin onu gördüğü tek sefer olduğunu da laf arasında belirteyim– kaşlarını çatarak aralık ayının başından beri her gün postacının gelişini beklediğini söyledi. Birinin her gün ona eskiden yazmış olduğu bir mektubu geri gönderdiğini (bu mektuplarda sosyal açıklamalardan aşk mektuplarına, iş yazışmalarına kadar her şey vardı) ve de bunu kusursuz bir şekilde, eskiden yeniye tarih sırasına titizlikle uyarak yaptığını belirtti.

Postacı, amcama her gün bir mektup teslim ediyordu. Amcamın postacıyı soru yağmuruna tutması kesinlikle işe yaramıyordu. Zarfın 'gönderen' bölümünde ya mürekkep akmış ya da yazı okunmaz halde oluyordu, bu yüzden de postanenin ona bilgi vermesi mümkün olmuyordu. H. amca, hayatı boyunca yüz seksenle iki yüz arası mektup göndermiş olduğunu tahmin ediyordu, bu düzende devam ederse hesaplarımıza göre eski yazışmalarına yeniden dalması, kendi yazısını başkasınınkiymiş gibi okuması için dört beş ayı daha vardı.

ÇAPRAZ ELLER

On dokuzuncu yüzyılın başında, İrlanda'da muhteşem bir beceriyle ve büyük bir ustalıkla Bach'ın bütün repertuarını baştan aşağı çalan bir piyanist olduğundan söz ediliyor. Buna karşın, piyanistin bu işi bütünüyle alışılmadık bir şekilde yaptığı söyleniyor. Ellerini hep çapraz tutarak yani tersine çevirerek, sol el için yazılanı sağ elle, sağ el için yazılanı sol elle çalıyormuş. Piyanist iyice yaşlandıktan sonra onu sahnede görmüş olan bir Protestan papazının bıraktığı yazılı bir tanıklık da arşivlerde saklanıyor. "Böylesine tatlı bir müzik nasıl olur da düğüm olmamak için çabalayan şu gövdeden, Tanrı'nın akıl almaz bir nedenle ters yerleştirdiği ellerden çıkabilir?"

BU KİTAP YOK

Bir adam, bir kitap yazdığını düşler. İşin tuhaf yanı, bu düşü bir oturuşta yüz sayfalık kısa bir roman yazıp başlığını da Bu Kitap Yok koyacak kadar uzun bir süre görür. Adam, yazmayı bitirdikten sonra uyanır, parmaklarının ucunun tükenmez kalemi tutmaktan hâlâ karıncalandığını hisseder, yüzünü yıkar, dişlerini fırçalar, işine gitmek üzere giyinir, yolunun üzerinde olduğu için sık sık uğradığı Cervantes Kitapçısı nda yeni çıkan kitapların sergilendiği kare şeklinde bir tezgâhın üzerinde, sadece adını ve soyadını değil, düşte yazdığı kitabın başlığını taşıyan bir kitap görür. Adam, kitabı satın alır ve ofisine götürür. Birkaç saat sonra eve döndüğünde, alelacele akşam yemeğini yer ve kitabı okumak üzere yatağına uzanır. Bu kitabın, kendi düşünde yazmış olduğu kitap olmadığını anlaması uzun sürmez. Beteri, satın aldığı kitabı da beğenmez, romanda çekilmez bir melodram olduğunu düşünür. Tabii kitabın kapağında kendi adı vardır, iç kapakta bir fotoğrafının basılı olduğunu da sonradan fark eder; bu yüzden, kendini kitabın yeryüzündeki varlığından ötürü sorumlu hisseder ve kendini kitabı okuyup bitirmeye zorlar. Lambasını söndürüp uykuya daldığında çok geç olmuştur. Ertesi sa-

bah uyandığında, ne başucu masasında ne de kitapçıda kitaptan bir iz bulur. "Böyle bir romandan söz edildiğini hiç duymadım," der kitapçı, özür dilercesine. Tam o anda adam, her yerde kitabı arar, yataktan kalkar, yüzünü yıkar, dişlerini fırçalar, kısa bir telefon eder, ("Kusura bakmayın... başım ağrıyor... gelemeyeceğim...") giyinir, kendine bir kahve yapar, nihayet oval mutfak masasına oturur ve başta yazmaya niyet ettiğinden farklı bir roman yazan adam hakkındaki romanını yazar.

ZAMANSIZ ÖYKÜLER

Brüksel'in etkili günlük gazetelerinden biri, günde bir tane olmak üzere, üç ay boyunca, yerel özellikler taşıyan, her seferinde doğrudan sekizinci sayfaya atılan bir dizi haber yayınladı. Bu haberler, gazetenin çıktığı saatte henüz gerçek olmasa da akşamüstü saat altıda şaşmaz bir şekilde gerçek haberlere dönüşüyorlardı ve ertesi gün Belçika'nın öteki gazetelerinde yer alıyorlardı. Fenomeni emekli bir öğretmen ortaya çıkardı ve genel yayın yönetmenini "acı ve/veya suç niteliğinde haber yapmak" iddiasıyla şikâyet etti. Şikâyetçinin iddiasına göre bu olayların gerçekleşmesi için, redaksiyona yakın birinin yangın çıkarması, birini kaçırması, bir şey çalması ya da yazının kehanette bulunduğu her ne suçsa işlemesi gerekiyordu. Mahkemede hiçbir şey kanıtlanamadı. Gazete müdürü, "kaynakların gizliliği" esasına dayanarak bu turfanda haberleri nasıl elde ettiğini söylemeyi inatla reddetti. Yine de, yargıç bu önemli gazeteyi "zamansız haber" yayınladığı için ağır para cezasına çarptırdı.

YALAN

Hayvanların konuşmadığını söylemek yanlıştır. Her birine, insan kulağına gitmeme koşuluyla, diledikleri dilde tek bir sözcük söyleme hakkı bağışlanmıştır. Birçok hayvan dil seçimine karar veremez çünkü hayvan gözünde her dil farklı nedenlerle onlara kusurlu görünür. Başka hayvanlar, kararsızlıklarının üstesinden gelebilenler, hangi sözcüğü seçeceklerini bilemezler ve bir küfür basarak, sabırsızca bir çığlık atarak ya da en basit şekliyle insanların onlara taktıkları adı söyleyerek fırsatı harcarlar.

BİR GÜNAHKÂR

Günah çıkaran bir papaz, ölüm döşeğinde başka bir papazı çağırıp utanç içinde ona son kırk yıldır günah çıkarmaya gelenlerin günahlarının çetelesini tuttuğunu ve aralarında en tüyler ürpertici olanları bizzat kendisinin de işlediğini itiraf eder. Hırsızlıklar, ırza geçmeler, sahtekârlıklar. Papaz meraka kapılıp günahların hepsini harfiyen dini bütünlerin ona anlattığı şekilde işlemiş olduğunu söyler.

Hayatının sonuna vardığı sırada hissettiği vicdan azabı, kendini "tarihin en iyi günahkârı," diye düşünerek şişinmesine engel olmaz. Öteki papaz, "dünyanın en kötü günahkârı," diye düzeltir rahibi, yatağın üzerine eğilerek. Hemen sonra ikisi de aslında aynı şeyi kastettiklerini anlarlar ve günahlar gecikmeden bağışlanır.

TEKRAR

Yaşantım çok tuhaftır, önemi ne olursa olsun, her şeyi baştan yaşarım. Tekrarlamaya mahkûm, güzel anların yeniden gelmesini bekler, katlanmak zorunda kaldığım mutsuz zamanların dönüşünden çekinirim. Hayatım boyunca, tekrarlanmayan tek bir olgu var, o da doğumum; yine de başka bir doğumu ve anneminkinden olmayan başka bir rahmi hatırlar gibiyim. Bir olayın yeniden başıma gelmesini beklediğim çok nadirdir. Bir şeyin yeniden gerçekleşmemesi halinde, kafam karışır; aslında ilk sandığım bu olay tekrarlanmaktadır ama ben ilk seferini unutmuşumdur. Örneğin bazen bu metni yeniden yazacağımı, bazen de bunun bir başka metnin kopyası olduğunu düşünüyorum.

ANNELİK

Bir yılı biraz aşkın bir süredir, bir Rus köyünün kadınları düzenli olarak çocuk yerine memeli hayvan doğurmaya başladılar. Durumun şaşkınlığı atlatıldıktan ve bütün köy ahalisi bu gerçeğe boyun eğdikten sonra "kız mı, erkek mi?" sorusunun yerini doğanın hangi tür hayvan olduğu sorusu aldı. Dünyaya gelen köpek mi kaplan mıydı, kedi mi şempanze miydi? Köyün en gıpta edilen kadınları evcil hayvan doğuranlardı çünkü sadece onların korkuya kapılmadan annelik güdülerini tatmin edebileceklerine inanılıyordu.

GEÇMİŞTEN BİR YARATIK

Bir bayan arkadaşım olan T.'nin dedesinin babası, doksan beş yaşma geldiğinde, konuşurken sadece geçmiş zaman kullanmaya başlamış. "Tuvalete gittim," dedikten sonra kalkıp tuvalete gidiyormuş. "Yatmaya gittim," diyor sonra kalkıp doğrudan yatağa gidiyormuş. Bayan arkadaşım, yaşlı adamın artık "geçmişe ait bir yaratık" olduğu bilincine bütünüyle kavuştuğu konusunda bana güvence verdi.

SATRANÇ ÇEŞİTLEMELERİ

18. yüzyılın ortalarında, Marsilya kentinin liman bölgesinde, satrancın piyonsuz oynandığı anlatılır; bu yüzden de tek sıra halinde daha korunmasız olunduğundan, karşılaşmalar daha kısa sürermiş. 17. yüzyılın başında, her oyuncu arka sırayı (şah, vezir, filler, kaleler, atlar) keyfince doğru buldukları biçimde yerleştirebilirlermiş oysa aynı dönemde Floransa'da bir süreliğine matın sadece vezir üzerinden yapılabilme kuralı varmış.

Satrancın gördüğü çeşitlemeler çoktur. Galicia'ya yaptığım bir yolculuk sırasında, bir kahvede şaşkınlıkla oyuncuların düzenli aralıklarla piyonlarını geri çektiklerini izledim. Satranç oyuncusu olan bir dostum, bu âdetten hiç haberi olmadığını itiraf etti ama pek uzak sayılmayacak bir dönemde Finlandiya'da satranç taşlarında belirli bir değer düzenine uyulduğunu –iskambilde olduğu gibi katı bir hiyerarşiyle– öyle ki bir kale sadece vezir tarafından alınabilir ve bir at fili kesinlikle tehdit edemezmiş.

Bildiğim bütün çeşitlemeler arasında, Kaliforniyalı bir fizikçinin 1957 yılında tasarlamış olduğu kadar ilgimi çeken başka bir çeşitleme olmadı. Onun katkısı çok basit, bir o kadar da radikaldi; satrançta oyunlar sade-

ce şahın mat edilmesiyle değil, rakibin bütün taşlarının yok olmasıyla sona eriyordu. Her iki şahın da satranç tahtası üzerinde olmadığı birçok oyunun uzunlamasına sürdüğü görülmüştü. Kimi karşılaşmalar, fillerle atlar arasında imkânsız bir düelloya takılıp berabere bitmişti.

BENZER BİRİ

Bana benzer biri dünyaya gelirse, varlığımı ve deneyimlerimi ondan saklardım. Onun varlığını tek bilen kişi olmanın getirdiği avantajı kullanırdım. Bu sayede, onda yeniden başlayan hayatım nihayet eylemlerime biraz olsun ışık tutsun isterdim.

TUHAF BİR MAKİNE

Birkaç yıl önce gösterime giren bir Polonya filminde, başoyuncu bir fotoğrafı inceleyerek, o fotoğraftaki kişi ya da kişilerin ölü mü diri mi olduğunu belirleyebilen bir makineden söz edildiğini duyar. Gerçek her zaman sanatı taklit ettiğinden, İsviçreli iki bilim insanı karı koca, benzer özellikler taşıyan bir makinenin icadını açıklarlar. Fotoğrafları kopyalayan ve kullanımına göre artık var olmayanla var olmayı sürdüren arasındaki farkı ayıran bir makine. Örneğin, makine otuz yıl önce çekilmiş ve üzerinde altı kişinin yer aldığı bir fotoğraftan iki ayrı fotoğraf çıkarır. Bunlardan biri yaşayanları öteki de ölmüş olanları gösterir. Her iki durumda da eksik olanların yerinde daha geniş bir peyzaj bulunur, sanki asla yanılmayan bir vinç eksikleri hiç iz bırakmadan kaldırıp almış gibidir. Bu tuhaf makinenin yarattığı sonuç, ölülerin gençliklerinden hiçbir şey yitirmeden bir araya gelebilmeleri, buna karşın yaşayanların boş bir alanı omuzlarından tutmalarıdır. Bir zamanlar bir insanın doldurduğu boş bir alan.

SANATÇI VE SAHTECİSİ

Ünlü bir İtalyan ressam, kendisini yetenekli şekilde taklit ettiğini düşündüğü bir sahtecinin telefon numarasını edinir ve adama başlığı *Bir Sanatçı ve Sahtecisi* olan ortak bir sergi düzenlemeyi önerir. Ressam, sahteciye, "Bu sefer tıpatıp kopyalamakta özgürsünüz, buna karşın izleyicilerin gözünde aslına eşdeğerde olan başka tablolar yaratmak zorundasınız," der.

Bu konuşmanın bir tuzak olabileceğinden çekinen, kendisine karşı kullanılmak üzere kaydedildiğinden şüphelenen sahteci, hayatında kimseyi kopya etmediğini söyler ama bir ustanın yanı başında olma düşüncesi, tüm özgürlüğüyle yaratabilme fikriyle coşkuya kapılır, avukatına danıştıktan sonra kendi tablolarının altına imza konmaması koşuluyla, ustanın bu gözüpek önerisini kabul eder. Yasa adamının söylediğine göre "olası imzalar herhangi bir suçu kabullenmekle eşdeğerdedir." İtalyan ressam bu maddeyi derhal kabul eder, reddi imkânsız maddi bir teklifte bulunur ve adama kendi "mavi dönem"ine karşılık gelen yani 1990 ile 1996 arasından on bir tablo sipariş eder.

On bir düzmece eser geldiğinde, usta da on bir asıl tabloyu bitirmiştir. Taklitçinin tablolarından birinin

kendi eserlerinden birine son derece benzediğini görüp şaşırır. Sergi perspektifinden bakıldığında, bu benzerlik bir sorun oluşturmaz; tersine ressam bu işte çekici bir yan görür. Onu asıl endişelendiren, kırma tablonun aslından üstün olmasıdır hatta asıl tablonun çekinerek ortaya koyduğu sorunları mutlak bir yetkeyle çözecek kadar uca gitmesidir.

Serginin açılışından bir hafta sonra bilinmeyen suç ortağı galeriye gelir. Sakınımlı avukatının öğütlerine uyarak, gelişini kimselere belli etmez. Sağa asılmış on bir tablo arasında (bir levha "sahtecinin eserleri" diye belirtir) kendine ait olmayan bir tablo görür; buna karşılık olarak da solda asılı tablolar arasında, kendi en iyi eseri kabul ettiği bir tablonun İtalyan'ın gösterişli imzasını taşıdığını görür. Çığlık atmasına ramak kalır.

KAN OKUYANLAR

Alman polisi, biri aksakallı diğeri ince bıyıklı –aralarında belirleyici tek fark da buydu– ihtiyar ikizlerin yardımına başvururdu, ikisinin ortak özelliği kan izlerini okuma yetileriydi. Yerdeki bir lekenin önünde diz çöker, bir halının üzerinde kurumuş bir kanı elleyip koklarlardı, bu da onların ne olup bittiğini anlamalarına yeterdi. İkizler, "Bu kan, çok uzun boylu, kıskanç, sarışın bir İskandinav kadın tarafından sırtından bıçaklanmış bir kadının kanıdır," derlerse polis bir an bile kuşkuya kapılmayı aklından geçirmezdi. İkizler sadece bir kere anlaşamadılar, kan onları farklı yönlere çekiyordu. Saygınlıklarına gölge düşmesin diye, akıllarına geleni söylemeye başladılar, öyle ki sonunda birbirlerine taban tabana zıt iki hikâye ortaya çıktı, bu da onların bilgisizliğini daha keskin bir şekilde ortaya koydu. Vakayla ilgilenen müfettiş "Ne oluyor?" diye öğrenmek istedi. Uzun bir sessizlikten sonra ikizler, "Bu kan bu dünyadan değil," demek zorunda kaldılar. Buna karşın, polis ikizlerin şüphelerini saklamak için, yine uydurduklarında karar kıldı.

DEJA VU

Filmin projeksiyonundan on on beş dakika önce, dostum P. şüpheye hiç yer bırakmayacak şekilde filmin devamının nasıl olacağını ve sonunu bildiğini açıkladı. Filmi daha önce gördüğünden değil (P. okumayı film izlemeye tercih eder) ama kendi bilmediği bir nedenden ötürü, filmi "biliyordu" hem de çok iyi biliyordu, filmin ilk dakikaları onda sanki uykuya dalmış bir anıyı uyandırmaktaydı. Genel olarak, P.'nin ekrana bakmasına gerek yoktu, gözlerini yumdu, sahne sahne hatta plan plan bana olacakları anlattı. Çoğu kez, şu ya da bu diyalogu ezberden söyledi. Yine de günün birinde, bir sinemada, onun için yeni olacak bir şey bulacağı umuduna tutunuyorum.

GIRTLAK

Biraz unutulmuş bir romanında, Andre Maurois sadece yüksek sesle söyleyebileceğimiz şarkıların notalarını içimizden geçirdiğimizi söyler, "Çünkü düşünülen sözcükler ve notalar gerçekte düşünenin gırtlağında biçimlenir, öyle ki insan kendi sesi için çok tiz olan bir sesi hayal bile edemez." Arzularımız da bedenlerimizin sınırlarını önceden kestirebilseydi, varlığımız ne sıkıcı bir hal alırdı. Öte yandan, en uç arzularımızın bir gırtlağı olsaydı, tatminsizlikler daha az, belki de hiç olmazdı.

AĞABEYİMİN DÜŞLERİ

Biliyorum, inanılmaz görünüyor ama ağabeyim bir dönem gün içinde yaşadıklarını aynen gece düşünde de görüyordu. Sanki biri gün içi eylemlerini filme çekmiş, akşam da titizlikle, hiç değiştirmeden, en ince ayrıntısına kadar düşünde oynatıyordu. Sonuçta, ağabeyim her günü iki kere yaşıyordu; birinde bilinçli bir başkişi olarak ötekindeyse deyim yerindeyse uyuyan izleyici olarak.

"Düşlerim, kusursuz yankılar gibi," diyordu hüzünlü bir şekilde. "Günümün olaylarını ödüllendiren ya da cezalandıran yankılar." Bu fikre katılmam olası değildi ama onun hissetme şeklini anlamakta zorluk çekmiyordum. Ağabeyim geçirdiği her güzel günden sonra kendisini bekleyen güzel düşün hayaliyle keyifleniyordu; her kötü günden sonraysa somurtuyordu. "En beteri, günü baştan yaşamak zorunda kalacağım." İş o kadar uç bir noktaya geldi ki bu "kara günler"den birinden sonra ağabeyim geceyi uykusuz geçirmeye karar verdi ama bu düzenin hiç yararı olmadı, ertesi akşam uykuya daldığında, art arda iki günün düşünü gördü, buna uykusuzluk dönemi de eklendi.

Bu hastalıktan ürküp gecelerinden gündeliği unut-

mak için yararlanamadığı için yorgun düşmüş olan ağabeyim, psikologlara, doktorlara başvurdu. Hatta Nepal'den gelen bir 'mentalist' kadını bile görmeye gittik; kadın bize bir süre önce benzer bir vakayı iyileştirdiğini söyledi. Hikâye çaresiz bir şekilde ertesi gün olacakları düşünde gören çok şişman bir kadınınkiydi.

Nasıl ve neden olduğunu kimse açıklayamadı ama ağabeyim, bir dizi etkisiz tedavinin ardından birkaç ay içinde kendi başına iyileşmeye başladı. Bu süreci "aşamalı kurtuluş" diye tanımlamayı göze alıyorum. Her ne kadar günün olayları düşlerinin ana eksenini oluşturmayı sürdürüyorsa da her gece gerçekten biraz daha uzaklaşıyordu. Başlangıçta küçük ayrıntılar değişti; daha sonra gerçek olayların yanına uzak ya da olmayan olgular katılır oldu.

İlk 'bağımsız düş' gelene kadar beş hafta geçti, düşün gün içinde yaşadığıyla en ufak bir bağı yoktu. İşte o zaman, küçük zafer işaretleriyle, ağabeyim iyileşmiş olduğunu varsaymaya başladı. Ama ertesi gün, bize düşlerini anlatmaktan aciz kaldı. Artık belleği bomboş uyanmaya başlamıştı. Düşlerinin parmaklarından kayıp gittiğini mırıldanıyordu. Çok geçmeden, "Düşlerimin özerkliğini öylesine yüreklendirdim ki, şimdi ironik bir ödül niyetine, tüm düşlerimi yitirdim," diye söylendiğini duyduk.

KİŞİSEL AĞAÇ

Yüzyıl önce, Bolivya'nın bir köyünde, yeni doğan ilk erkek çocuğa dev komşu ormandan bir ağaç verilirdi. Babanın seçtiği ağaç, doğal olarak bu ilk doğan çocuğun adını alırdı, on yıl sonra da kısa bir törenin ardından, oğul bağını, ağacın gövdesine işeyerek güçlendirirdi.

"Ağaçlı bir büyüğün" ölümünde, yakınlarından biri baltayla ağaçtan yontar, cesedi bu yolla kesilmiş ağaç parçasına bağlayıp nehrin akıntısına bırakırdı.

Bugün bu tören insana şiirsel gelebilir ama arada bir en korkulan şey gerçekleşebiliyordu. Bir ağaç kuruyordu ve adamdan önce ölüyordu. Bu durumda, büyük oğul hayatını vermek zorundaydı ve nehir aynı şeyi alıyordu ama tersinden alıyordu yani ölü bir adama bağlanmış bir ağaç gövdesi. 19. yüzyılda kuraklık döneminde toplu kurban vermeler başlayıncaya kadar, halk hiçbir şekilde bu törenden bıkmadı, sona ermesine izin vermedi.

BABALIK

Her insan anne babasına can vermek ister. Bu ıskalanmış girişimin sonunda çocuklar doğar.

TEK BİR TABLO

Genç bir sanat eleştirmeni, 1981 yılında ölen ünlü Yeni Zelandalı ressam O.D üzerine Sydney'de polemik bir kitap yayınlamıştı. Bu sanat eleştirmeni, O.D.'nin bütün çalışmasının dev boyutlarda tek bir tabloyu oluşturduğunu ve ressamın bu tabloyu bitirebilmek için 1949 ile 1963 arasında on dört yıl uğraştığını ileri sürüyordu. Bu yüzden de kitabın dediğine göre herkesin "bütün eserleri" demeyi seçtiği, bu tek büyük tablonun farklı kesim ve çerçevelerde yüz kadar parçasıydı. Ressam, her sergide ortaya çıkarmak üzere bu bütünden parçalar ayırıyordu, çok özel bir gizemi ufak ufak ifşa edercesine.

İHANET

Montaigne, çok sağlıklı gövdelerin en kötü hastalıklara tutulduğunu çünkü sadece bu hastalıkların o gövdeyi dize getirebildiğini gözlemler. Ahlaksal ilkeleri demir gibi güçlü olanlar ve bizi hayal kırıklığına uğratanlar için de aynı şey geçerlidir. Hemen her zaman, bu gerçekleştiğinde, önemi ne olursa olsun, onların ihaneti bize en ağır gelir.

BİR BUÇUK DÜNYA TURU

Kılı kırk yaran Kanadalı bir milyarderin aklına alfabetik sırayla dünya turu yapmak geldi. Bir yaz günü Montreal'den yola çıktı, önce adı A harfiyle başlayan ülkeleri gezdi, ardından adının baş harfi B olan ülkelerle devam etti ve bu böyle sürüp gitti. Çok geçmeden, kimi başkentlerde ondan söz edilmeye başlandı, adı sıradışı bir yolcu olarak geçiyordu. Buna karşın, turist, adı F ile başlayan ülkelerin ilkine varmadan önce E ile başlayan son ülkelerden birinin bir gazetesinde, adı L ile başlayan bir Afrika cumhuriyetinin, bağımsızlığını ilan ettikten sonra adını D ile başlayan başka bir adla değiştirmeye karar verdiğini şaşkınlıkla okudu. Kısa süren bir hoşnutsuzluk ve kafa karışıklığından sonra yolcu kendine bir haklılık payı çıkardı. İzleyeceği rota yola çıktığı günkü rota olacaktı, öyle ki gelecekteki değişikliklerden kaygı duymadan, adı D ile başlayan yeni ülkeye, L harfindeki sırası geldiğinde gidecekti.

Turist genelde üç dört günlük duraklamalar yaptığından, bir zaman adı L ile başlayan, bundan böyle D olan ülkeye özgürlük ilan edilip isim değişikliğine gidilen yıl geldi. Lüks otelinin balkonundan, alfabetik turist askeri resmi geçidi ve halk şenliğini izledi. Erte-

si sabah, çok erken bir saatte kapısına vuruldu. Tuhaf dünya turundan haberdar olan yerel bir devlet memuru, bu "yersiz isim değişikliği" için özür dilemeye çalıştı.

"Bütün planınızı altüst ettiğimizin farkındayız," diye sürdürdü devlet memuru ve hemen ardından yarı dünya turuna yetecek bir rakam içeren bir çek uzattı; bu rakam taze D cumhuriyetinin istihbarat servisleri tarafından hesaplanmıştı. "Devrimimizin en büyük başarısızlıklarından biri, sizin gibi modern bir kahramanın, ülkemizin bağımsızlığından bihaber olarak toprağımıza ayak basmasıdır." Paradan cesaret aldığı için değil ama duygulandığı için –duygusal milyonerler böyledir işte– turist uzun yolculuğuna baştan başlamayı kabul etti. Ama yeniden yola koyulmadan önce ani bir özlem hissiyle, kısa süreliğine Montreal'e uğradı.

BEŞ ADAM

Bir adam her beş yılda bir dil değiştiriyor. Bugüne kadar İspanyolca, Almanca, İtalyanca ve İngilizce yaşadı. Her değişikliğe, o dilin konuşulduğu bir ülkeye taşınmak eşlik etti. Yabancılık duygusunun azalmaya başladığını hissettiğinde (ya da yeni dilde düş görmeye başladığını fark ettiğinde), çok yakında yeni bir sürgün geleceğini düşünerek kendini avutuyor.

Bir adam, günün birinde, akşamdan sabaha, o güne kadar varlığından bile şüphelenmediği çok alışılmadık ve uzak bir dili kusursuz bir şekilde anlayıp konuşabildiğini fark ediyor.

Bir adamın anadili yok. Bütün dilleri aynı derecede yapay ve ulaşılması güç buluyor. Bu dünyanın gerçek bir paryası o.

Bir adam anlamadığı bütün dilleri ötekilere tercih ediyor. Çoğu kez, bir rastlantı sonucu şu ya da bu sözcüğü öğreniyor, bu bile onun o dilden soğumasına neden oluyor.

Bir adam çok hasta olduğundan, yatağına bir sözlük getirilmesini istiyor. Cildi tutan torunlarından birinin yardımıyla sözlüğe göz gezdiriyor. Ara sıra, az kullanılan bir sözcüğü yüksek sesle okuyor. Ölümün geldiğini bildiğinden, doğduğu dilin her sözcüğünü kullanmış olmadan bu dünyadan çekip gitmek istemiyor.

ÇİLİNGİR VAKASI

Quito polisi, gariban dükkânının mahzeninde otuz beş yıldır elinden geçen her anahtarın bir suretini sakladığını keşfettiği deneyimli bir çilingiri tutuklamıştı.

Ortada ona karşı kullanılabilecek bundan başka hiçbir şey yoktu. Ama Ekvador polisi, ondan koleksiyonunu teslim etmesini isteyince ("yapabileceklerinizden ötürü değil, önlem olarak, dediler, bu anahtarların suça yatkın ellere geçmesini istemeyiz") çilingir kesin bir şekilde reddetti. "Hayatımın eserinden ayrılmak yerine hapse gitmeyi tercih ederim."

ÇOCUK VE SİHİRBAZ VAKASI

Monte Carlo polisi geçen haftadan beri doğum günü partisi sırasında ortadan kaybolan beş yaşındaki bir çocuğu arıyor. O akşam gösteri yapan sihirbaz, bir kalp krizi geçirdiğinden en ünlü numarasını tamamlama fırsatı bulamamıştı. Bu numara, insanları sıkı sıkıya kapalı bir kafese kapatıp görünmez yapmaktı. Seyirciler, kafesin boş kaldığını görüp telaşa düşünce ve çocuğun hiç vakit kaybetmeden iade edilmesinde diretince, sihirbaza asistanlık yapan genç kız elinden bir şey gelmediğini, çocuğu bulmaktan aciz olduğunu açıkladı.

HABER VEREN ROMAN

İngiliz edebiyatı uzmanı Hawaiili bilgili bir kişi, o güne kadar sayısız edebiyat tarihi kitabında kimsenin sözünü etmediği, 1739 basımı eski bir romanın su yüzüne çıktığını açıkladı. Roman, kim olduğu bilinmeyen bir kadın tarafından yazılmıştı. Walter Allen bile bütün titizliğiyle hazırladığı *The English Novel*'inde bu kitaba tek bir yazı ayırmamıştı. Uzman, barındırdığı karakterlerin İngilizce romanın bir tür kehanetini oluşturmanın dışında, kitap hiçbir şekilde dikkat çekmeyi hak etmiyor muydu, diye sormuştu. Hawaiili'nin söylediğine bakılırsa, romanın üç karakteri dışında, "o güne kadar ortaya çıkmamış dâhiler"in bütün kitabı kapladığını, roman karakterlerinin Fielding, Bronte, Thackeray, Gaskell, Conrad, Butler, Melville, Hemingway gibi isimler taşıdığını belirtiyordu.

Gotik olduğu apaçık belli olan roman, çekici ya da özgün olmayan gizli bir şatoda geçiyordu. Aşırı derecede karışık olan izlekse her biri çok saygın isimler taşıyan yüz kadar kişiyi bir araya getiriyordu; adları asla tam uymasa da (örneğin Dickens'in adı William'dır) her birinin davranışında ya da tutumunda ileride olacakları yazardan bir şeyler taşır. James adında biri için

"şişman ve başka bir diyardan gelme" diye geçer; Mary Austin adlı birinin anne babası, kızlarının uygun bir evlilik yapmasından başka bir şey istemeyen dar kafalı bir çifttir; Albert Beckford adında bir karakter Fransızcadan başka bir dil konuşmayarak herkesi çileden çıkarır, genç Peter Greene her yere sürekli teyzesiyle yolculuk eder, rahip Toby Sterne vaazını verirken çoğu kez karmaşık bir şekilde konu dışına çıkarak kaybolur; Charles Joyce diye bir başkası aşırı derecede miyoptur; Lawrence Collins ile daha önce adı geçen Dickens içtikleri su ayrı gitmeyen iki dosttur.

Hawaiili uzman tarafından yakın zaman önce yazılmış kitabın yayınlanması, yüzyıllardır tükenmiş olan bu romanın yeniden baskıya alınmasına neden oldu. Ama işin şaşırtıcı yanı, yetenek avcılarında uyandırdığı hummalı çalışmaydı. Yeni kalemleri keşfetmeyi iş edinmiş olan kişiler, romanda adı geçen, prestij sahibi olmayan adları bulup çıkardılar. Londra'da bir yayınevinin, daha tek kitabını okumadığı on sekiz yaşındaki bir romancıya, sadece henüz bilinmeyen üç kişiden birinin tuhaf soyadını taşıdığı için milyonluk bir sözleşme önerdiği öğrenildi.

ÇİÇEKLER SAYESİNDE DİRİLEN DELİKANLI

Bir genç kız, bir ay boyunca her gün, bir kliniğin dördüncü katına kapatılmış eski erkek arkadaşını ziyaret eder. Günün birinde şaşırır, aynı odaya girer ama oda üçüncü kattadır; hiçbir fark görmez, sadece yatak boştur. Yeni olduğu belli olan, solgun yüzlü bir hemşire ona hastanın önceki gün öldüğünü söyler. Cenazeye, özellikle defne katılma fikrine bile dayanamayan genç kız evine sığınır. Altı gün sonra aklı başına gelir de delikanlının anne babasına bir düzine beyaz çiçek ve bir baş sağlığı iletisi göndermeyi akıl eder. Akşam, öldüğünü sandığı kişiden telefon gelir. Delikanlı, gücenmiş bir şekilde bu "çirkin şaka"yı neden yaptığının açıklamasını ister. Genç kız, delikanlının sesini duyunca dayanamayıp bir kahkaha atar. Delikanlının çiçekleri sayesinde dirilmiş olması onu çok mutlu etmiştir.

BİR FİLM İÇİN OTUZ SENARYO

L. kontu, çoktan unutulmuş bir senaristin torunu, Galati kentinin merkezinde küçük bir *art nouveau* tiyatronun yöneticisi olarak, otuz ayrı ülkeden otuz genç yazarı toplar ve onlardan 1940'ların başında büyükbabasının çektiği bir filmin alt yazılarını dilediklerince yazmalarını rica eder. Seçilen yazarların hiçbiri Rumenceyi iyi bilmeseler de kont her birine filmin sessiz bir kopyasını verir, amacı herhangi bir kelime ya da tonlamanın altyazı senaryoyu etkilemesine engel olmaktır.

Bir Film İçin Otuz Senaryo art arda düzenlenen otuz akşamda, Galati'deki küçük tiyatroda ve Stokholm'de bir deneysel sanat sinemasında gösterime girer. Eleştirmenlere göre en ilginç senaryo, bir Japon romancıya aittir, altyazılar dizisi, filmin son sahnesi bittikten sonra filmin baştan sona yeniden oynatılmasını gerektirir.

GİYSİSİZ

Giysilerle aram hiç iyi değildir. Giyinik olmaktan hiç hoşlanmam, bu yüzden de bütün gün çıplak gezmek zorundayım. Bu da benim normal bir hayat dedikleri şeyi yaşamamı imkânsız kılıyor tabii. Evimden çıkmıyorum, çok az kişi ziyaretime geliyor –sadece beni çıplak görebileceklerine karar verdiklerim– kış geldiğinde de evdeki ısıtmayı sonuna kadar açmam gerekiyor.

Doktorum, bu özelliğimin eşi benzeri olmadığını söylüyor ama kız kardeşim V.'nin bana armağan ettiği bir kitapta, Afrika'nın bağrından zorbalıkla kopartılan bir kölenin, kibarlık kurallarına uyum sağlamak uğruna ödün vererek sadece edep yerlerini örtmekte kullandığı kısa bir donun dışında asla tek bir giysi giymediği anlatılıyor. Kitabın ilk sayfasına, kız kardeşim atıf niyetine, birkaç sözcük yazmıştı. "Belki de geçmiş bir yaşamda köleydin." Arada bir, pek de inanç duymadan, bu sözcükleri kendi başıma tekrarlıyorum.

MIZIKÇILIK

Asla kimsenin yenemediği poker oyuncusu, emekli olduktan sonra mızıkçılık ettiğini itiraf etti ama o "şu bayağı serseriler" gibi yapmıyordu, kendine asla iyi kâğıt dağıtmıyordu. Bu, en kötü kâğıtları rakiplerine dağıtırken, rastlantının kendi kâğıtlarına yön vermesi anlamına geliyordu.

ÇİRKİN ADAM

O dönemde sevdiğim bir genç kıza, iddia ettiğinden daha yakışıklı olduğumu kanıtlamak için bir çirkinlik yarışmasına katıldım ama kazandım, bu da gerçek bir cefanın başlama noktası oldu. Bütün kadınlar beni acıma ya da alay paltosuyla örttüler. Yarışmaya kadar ne çirkin ne de yakışıklıydım, zafer artık suratıma bir unvan kazımıştı, bir mühür ya da afiş gibi. "N'aber çirkin?" diye arkamdan sesleniyorlardı yolda. Bu lakap bana ayrıldı, bizim köyde benden daha çirkin adam yoktu, olmamalıydı.

Acı çektiğimi gören bir dostum, beni avutmaya çalıştı. Yarışmanın bir aldatmaca olduğunu söyledi. Bir sürü yakışıklı sırf eğlence olsun diye katılmışlardı ama kendisi yarışmaya katılmamış olan ama benden çok, hatta karşılaştırılamayacak kadar iğrenç en az otuz adam tanıdığını ekledi.

Madem hayatımın sonuna kadar çirkinlik yaftasından sıyrılamayacaktım, bahtsızlığımdan kurtulmak amacıyla, bütün erkeklerin arzu edeceği çekicilikte güzel bir kadını baştan çıkarmaya karar verdim. O sıralar biraz olsun beğenilmeye meraklı bir kadının bile, yazgının en az kayırdığı biriyle görünmekten bir tür onur-

suzluk hissettiğini anlamıyordum daha. Doğal olarak, her ret cevabıyla, zaten çirkin olan suratım biraz daha bozuluyordu.

Nihayet, dostum bu kadar acı çekmemi önlemek için harika bir çözüm buldu. Fikir, bu sefer sadece gerçek çirkinlerin katılabileceği yeni bir yarışma düzenleyecekti. "Kimse hayatta katılmaz," diye karşı koyuyordum. Nasıl da yanılıyormuşum. Daha bir hafta dolmadan, altı kişi başvurmuştu bile, kimi başka bölgelerden geliyordu, hepsinin tek hedefi beni yenmekti, bu haber hiç değilse birkaç saatliğine beni sevince boğdu.

O gün tam bir şenlikti. Aralarında benim de bulunduğum on üç yarışmacı, öğle güneşinde meydanda, kör heykellerin arasında gezindiler. İzleyenler bize ağızlarına geleni söylüyorlardı, karar vakti yaklaştıkça, kazanmak istermiş gibi gerilmeye başladım. Şansıma, dostum, gerçekten çirkin olan çirkinleri bulup çıkarmıştı. Yıkıcı bir çoğunluğa karşı, unvanımı kaybettim ama ilk sıraya yerleşenlerin hepsi başka kentlerden geliyorlardı, ayrıca seyirciler jürinin kararına itiraz ediyorlardı. Başka yerlerden gelen çirkinlere ihtiyacımız yok, diye bağırıyorlardı, en iyileri bizde var. Suratıma bakmayan kadınlar koca gülücüklerle benim adımı çığırarak alkış tutuyorlardı. En güzel kadınların kocaları benim tacımın kalması ve bir rakibe dönüşmemem için baskı yapıyorlardı. Kimse daha çirkin adamların olabileceği gerçeğini kabul etmeye yanaşmaz gibiydi, kalabalığın benim yeniden şampiyon olabilmem için gösterdiği hırs, bir acımasızlık yarışmasında birinci ödül niteliğindeydi.

İNSAN KELEBEK

İki İsveçli bilim insanı, Atlas Okyanusu'ndaki adalardan birinde, döngüsünü tersine tamamlayan bir kelebek türü keşfetmişlerdi, yani hayvan kelebek olarak doğuyor ve ölmeden az önce tırtıla dönüşüyordu. Söylentiye göre bu alışılmadık buluntuya bir ad vermek gerektiğinde, bilim insanlarından biri "insan kelebek" adını önermiş, neden olarak da kelebeğin "özgür doğup sürünerek öldüğünü" biraz hüzünle ima etmiş.

EDUARDO BERTI

Çok işim olsa da, kendi şehrimden başka bir şehre her gelişimde, rehberi elime alıp o kentte bir adaşım yaşıyor mu diye bakarım. Varsa da bir yolunu bulup bir buluşma ayarlamaya çalışırım. Bu planı şimdiye kadar sadece üç kere uygulamaya alabildim. Bir İtalyan adaş özellikle aklımda kalmış. Günün birinde ikimizin de birer oğlu olursa onlara aynı adı vermeye karşılıklı söz verdik, sonra bu oğulların bir gün Bolonya'da bir kafede oturmuş birbirlerine aynı sözü verdiklerini hayal ettik.

ÇİFTE ANLAMLI KEMER

Bavyera'da doğmuş olan bir edebiyat çevirmeni, birkaç hafta önce kendi elinden çıkan bir kitap yayınladı. Kendisi bu kitabı "bilinçli olarak yanlış çevrilmiş bir çeviriler derlemesi" diye tanımlıyor. En sevdikleri arasından yüz tane kadar şiir ve kısa anlatı seçmiş ve kesin bir düzeneğe bağlı kalmış. Bu da olabildiği her yerde, her sözcüğün başka bir karşılığını kullanmakmış. Bu çevirmen, şu İspanyol yazarın –kimilerine göre Unamuno'ymuş– Shakespeare'in *the rest is silence* cümlesini "geriye sessizlik kalır," diye çevirdiğini anlatan öykücükten çok etkilenirmiş.

Bu kitabın en dikkat çekici yanı, birçok alıntıda, kaynak metni kestirmenin imkânsız oluşuydu. Kitabı övgülere boğan Avusturyalı bir eleştirmen, "Böylesi durumlarda kaynak metin çevrilmiş bir ok değil, çifte anlamlı bir kemerdir," diye yazmıştı.

HAYVANA DÖNÜŞENLER

Apuleius, *Altın Eşek*'te, akıllı ve yetenekli olan her hayvana yemesi için bir gül verilmesini önerir, bu sayede hayvan asıl insan kimliğine kavuşuyor mu diye görmek mümkün olur. Kuzinim F. aynı tip bir tasarı için daha basit ve daha kusursuz bir yöntem bulduğunu iddia ediyor. Herhangi bir hayvanın önünde duruyor ve ona türünün genel adıyla sesleniyor. Köpek, zürafa, kaplumbağa, tavşan, aslan. Onu hayvanat bahçesinde ilgisiz bir kütleye "hipopotam," diye bağırırken gördüm. Kuzinime göre tepki veren azınlık, "hayvana dönüştürülmüş insanlar"mış.

KAPALI BAHÇE

Güzel eşinin hayatını kaybettiği uçak kazasından üç hafta sonra Hindu bir prens, Manhattan'ın göbeğinde, kaza sırasında karısını taşıyan havayolunun o güne kadar merkez ofisinin bulunduğu doksan katlı dev bir gökdeleni satın almış. Yayılan lafa bakılırsa, prensin amacı gökdeleni yıktırıp yerine içinde sadece bitkilerin, çiçeklerin, meyve ağaçlarının ve sevgili karısının mezarının bulunduğu kapalı bir bahçe yaptırmakmış.

HAYAL KIRIKLIĞINA UĞRAMIŞ BİR AKTRİS DAHA

Video kulübün tezgâhtarı, müşteriye aklından ne geçerse onu veriyordu ama verdiğini istenen filmin etiketini taşıyan bir kutuya yerleştirmeyi asla aksatmıyordu. Genelde, başka biri için ayrılmış bir filmi veriyordu, bu da yaptığını basit bir dalgınlıktan başka bir nedenle yaptığı şüphesi uyandırıyordu. Ama bir gün, istenen uzun metraj bir film yerine, belgesel gibi çekilmiş, kızın video kulüpte çalışmadan önceki hayatını gösteren amatör işi bir video ile bizi ödüllendirdi. Duşun altında, çıplak olduğu bir sahneyi özellikle hatırlıyorum. Bu film sayesinde, tiyatroda şansını denemiş ve videosuna eklenmiş iki reklam filminde oynamış olduğunu öğrenmek güzel bir sürprizdi.

Ertesi gün, filmi iade etmek için gittiğimde, nasıl tepki verdiğini görmek için kızla konuşmaya karar verdim. Ama işinin başında değildi. Yerinde sonradan dükkânın sahibi olduğunu öğrendiğim sakallı bir adam vardı. Genç kızın son altı ay içinde hoşuna gitmeyen yüz kadar filmi imha ettiği ortaya çıkınca, işten atılmıştı. Sakallı adamın dediğine bakılırsa, kızın "kötü aktris"lerin oynadığı filmlere özel bir garezi vardı. Olan

bitene rağmen, sakallı adam şaşılacak arşivlerinde kızın filminin bir kopyasını da saklamıştı.

İMKÂNSIZ HAYAT

Reykjavik kentinde sınıf arkadaşı olan on üç yaşındaki iki çocuk, ortak bir kararla ailelerini değiştirdiler, nedeni ikisinin de ötekinin ailesini tercih etmesiydi. Ebeveynleri basına bu değişimin kabul edilemez nitelikte olduğunu açıkladılar. Asıl sorun, dik kafalı iki gencin, isteklerine karşı çıkmaları halinde anne babalarına "hayatı imkânsız kılacaklarım" söyleyerek tehdit etmeleriydi.

DİYALOG VE ALTYAZI

Eleştirmenlerin yargıları, eski tiyatro yönetmeni olup ellisinden sonra sinemaya geçiş yapan Çek M.B.'nin ikinci uzun metrajı üzerinde çatışıyorlar. Bu filmde dikkat çeken aynı zamanda birçok insana pusulasını şaşırtan, filmin bütünüyle konuşma üzerine kurulu olması, aynı zamanda da altyazılı olması; böylece de aktörler iki ayrı düzeyde konuşuyorlar. Bir yandan ağızlarından çıkan sözcüklerle öte yandan aynı anda ekranda beliren sözcüklerle; her ikisi de Çekçe olup altyazı söylenenden hep farklı çıkıyor. Rastgele bir örnek olarak, başrol oyuncusu bir başka oyuncuya, "Senden sıkılmaya başladım," derken altta, "Sana artık katlanamıyorum, seni bir daha görmek istemiyorum," yazısı çıkıyor. Bu da hep böyle olmuyor, altyazılar her seferinde telaffuz edilen bir cümleyi açıklamak ya da ihtiyatla, diplomasiyle dışavurma görevini taşımıyorlar. Bir sahnede, beş adam felsefeden söz ederken, bir başka sıradan tartışma (futbol üzerine) aşağıda yazılı olarak izlenebiliyor.

Kendisine danışıldığında, yönetmen omuz silkmekle yetinmiş ve suratını ironik bir şekilde buruşturarak, "Film çekiminin maliyetini göz önüne alırsanız, bu adi hileye başvurarak, bir yerine iki senaryoyu birden iş-

leme fikrini buldum," diye yanıtlamış. Film, kısa süre sonra Berlin'de üç salonda birden gösterime girecek ve bu vesileyle –yönetmen M.B.'nin açık yönlendirmeleri doğrultusunda– film hem Almanca dublajla, hem altyazıyla oynatılacak.

ÇERÇEVELER MÜZESİ

Çerçeveler müzesinde, kimse tuvallere bakmaz. Kimi çerçevelerde tablo bile yoktur, gri duvarlara yerleştirilmiş pencereler gibidirler ama müzeyi gezenlerin hiçbiri müze yetkililerine bu konuda soru sormaz. Sadece tek bir çerçeve, içeriği karşısında boynu büküktür. Girişe hemen yakın asılı olan bu çerçeveyi az kişi fark eder. Çerçevenin içinde küçücük harflerle "Çerçeve bir süs değildir, tablo denen bir gövdenin kostümü olamaz" yazmaktadır. Bu okumadan sonra müze gecikmiş bir adalettir sadece.

BENZER ADAMLAR

Benzer adamlar, benzedikleri adamları aranırlar. Adamın biri nihayet modelini bulduğu an, başka bir adamın benzeri oluverir. O andan itibaren, o adam arayışının nesnesine dönüşür. Kimi benzer adamlar yüz yaşında –onlar için yaş sınırıdır– asıllarını bulamadan ölürler. Kimileri, hayatları boyunca yirmi benzer adam bulmayı başarmışlardır. Benzer adamlara benzeyen benzer adamların durumunu bilmiyoruz.

KÖPEĞE DÖNÜŞEN BABAM

Benzer bir şeyin Pisagor'un da başına geldiğini, yolda gezerken kısa süre önce ölmüş sevgili bir dostunun çehresini bir köpeğinkinde gördüğünü sandığını okudum. Eh işte, kaldırıma uzanmış sokak köpeğinin suratı aynı babamınkiydi. Doğrusunu söylemem gerekirse bu düşünceden utandım, insanın ölmüş babasını zavallı bir hayvana benzetmesi büyük bir saygısızlığa benziyordu. Ama ısrarla söylüyorum, ikisinin kusursuz bir benzerlikleri vardı. Buna karşın, köpeği kucaklayıp yoluna devam eden Pisagor'un aksine, benim gördüğüm köpek bana havlamaya başladı, her iki üç adımda bir bana bakarak onu izlememi ister gibiydi. İşim gücüm yoktu, kaybedecek bir şeyim yoktu, böylece bir, belki de iki saat yürüdük; köpek sokaklarda bana yol gösterirken gözlerimin içine bakmayı sürdürüyordu.

İçimde bir şüphe vardı ama yolun sonuna varıncaya kadar bunu kabullenmeye yanaşmadım. Bu uzun aylaklıktan sonra yolumu kaybetmiş olduğum hissine kapıldım ama büyük binayı görür görmez tanıdım. Seksen yıl önce, babam orada doğmuştu. Evin bir yanında büyük bir park uzanıyordu, köpeğe dönüşmüş olan babamın çocukluğunun geçtiği bu parkta koşup oynamak

istediğini aklımdan geçirdim. Derin bir soluk alıp kapıyı çaldım. Hemen bir kadın açtı kapıyı, "Ne istiyorsunuz?" Kadın bana doğru yaklaşırken, ricamı haklı çıkarabilecek yüz bahane uydurdum. Kadın, "Ne istiyorsunuz?" diye sorusunu yineledi. İyice yaklaşmıştı. Köpeğe dönüşmüş babama baktım bir daha. Köpek yok olmuştu. Yüzüm kızararak, "Bir adam arıyorum," diye mırıldandım ve soyadımı söyledim. Tepki anında geldi. "Üzgünüm ama bu isimde kimse yok burada," dedi kadın, ben de ferahlayarak ciğerlerimdeki soluğu çıkardım. Bir an için başka bir cevap vermesinden korkmuştum.

ÇOK ERKEN

M. adlı bir adamla on yıllık bir evlilikten sonra yakın arkadaşım L. dul kaldı. İki yıllık bir yas sürecinden sonra yeniden evlendi ve hemen çocuk sahibi oldu, ilk oğluydu, çevresinin baskısına karşı çıkarak onun adını M. koydu. Oğlan büyüdükçe, L.'nin bütün arkadaşları gibi ben de çocuğun yüz hatlarının eski kocanınkine benzediğini fark ediyorduk ama kimse bu görüşünü yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu. Çok sonraları, oğul M. yirmi yaşını geçince, L. bu tuhaflığı ima edebildi. Bir pazar günü öğleden sonra ikimiz yalnızdık. Bana ölmüş kocasının eski fotoğraflarını sakladığını söyledi, bu sayede oğlanın babası yeni kocanın bu besbelli benzerliği görmesini önlemişti. Hemen sonra bayağı bir hata yapmış olduğunu, ikinci evliliği "daha çok tazeyken" hamile kalmakta acele etmiş olduğunu belirtti. Arkadaşım, biraz daha beklemiş olsaydı, oğlunun M.'ye bu kadar benzemeyeceğine inanıyordu.

AVCI AVUKAT

Her hafta sonu, tüfeği ve köpeği ile Buenos Aires yakınlarında güvercin avlamaya çıkan Arjantinli bir avukat, köpeği onu kuşun düşmüş olması gerektiği yere götürdüğünde sıkı bir hayal kırıklığına uğradı. Kuşun olması gereken yerde, aldığı bir kurşun yarasıyla can çekişmekte olan elli yaşlarında bir adam buldu karşısında. Avukat, bu durumu bir rastlantıya yordu, güvercinin yakınlarda bir yerde olması gerektiğini düşündü ama hızlı ve verimsiz bir araştırmadan sonra güvercininin kaybolduğunda karar kıldı ve yaralı adamı acilen yakındaki bir hastaneye götürdü. Hekimler kısa zamanda yaralının öldüğünü söylediler. Daha da kötüsü, orada bulunan polislerden biri avukatı kafa karıştırıcı bir sorguya çekti, sonucunda da çabucak avukatın suçluluğuna karar verildi. Ölünün yakınları tarafından suçlandı, dava zamanı gelince de, geçmişteki deneyimleri ve göz kamaştırıcı savunmalarına rağmen, avukat kendi için son derece beceriksizdi. "Kendi savunmamı üstlenmem olanaksız, nedeni de, bu adamın kurbanım olup olmadığını bilmiyorum," diye iddia etti.

NOT

Çok usta bir satranç oyuncusu olan bir komşu, hayatının son yıllarını bir satranç oyunundaki hareketlerle insan hayatındaki hareketler arasındaki bağı yeniden kurma konusunda bir notlama sistemi geliştirme konusuna kafayı taktı. Önce spor hareketlerini denedi sonra gündelik hayata geçti ve –artık ölümünden sonraya kalmış– yüzlerce defteri hesaplarla, hiyerogliflerle, çözülmez kodlarla, saçma kuramlarla doldurdu, defterlerden birinin içine kendi hayatının dört saatini, her hareketi ince ince betimleyen bir not da düştü.

ARKADAN

Ressam bir arkadaş, hiç acele etmeden, ünlü tabloları "arkadan" gösteren bir serginin hazırlıklarını yapıyor. Her şey, günün birinde gerçekten *Mona Lisa* tablosunun tam arkasında durduğunu hayal etmesiyle başladı. Kimi tablolarda, arkadaşım ufukta kaybolmuş birinin gözleriyle görmeye karar verdi. Başkalarında, o yerde sanki gerçekten biri varmış gibi yapmayı seçti. Bu arkadaşımı elverişsiz bir konumda bırakıyordu çünkü ünlü tabloların kırıntılarıyla yetinmek zorunda kalıyordu, oysa saygı duyduğu sanatçılar bu tersten eserlerin ön planına çıkıyorlardı. Mona Lisa'nın sırtı herhangi bir sırta benzeyebilir ama bu onu izleyen Leonardo'nun yüzü için geçerli değildir.

Her ne kadar bu fikri dâhice buluyorsam da yakın zamanda fikrin ardında gizli bir amaç olduğundan şüphelenmeye başladım. Şöyle bir düşününce, arkadaşımın dileği, birinin günün birinde bu kutsanmış denen tabloları yeniden yapmaya girişmesi halinde, tuvalin üzerinde, karşıdan ve belirgin bir şekilde patavatsız bir sanatçının ortaya çıkması olamaz mı?

MİSE EN ABÎME[2]

Micher Tournier, bir imgenin içine yerleştirilen başka bir imgenin basit bir matematik oyunu olduğunu düşünür. Bir kadının, kendi fotoğrafını gösterirken çekilmiş fotoğrafını gösterirken çekilmiş fotoğrafına biraz dramatize eklemek için –o "ilginçlik katmak için" diye yazıyor– başka bir oyun öneriyor. Yaşlı bir kadın yirmi yaşında çekilmiş bir fotoğrafını gösteriyor. Şimdi, bir kara boşluk var, diyor Tournier. Buna karşın, arka planda ölüm görüldüğü sürece aslında o kara boşluk yok; geleneğin esinlediği kara bir boşluk, kesinlikle nerede bittiğini göstermemeyi gerektirir. Bu durumda, Tournier ile klasik kara boşluk yapısı arasında, üçüncü bir olasılık belirir: yaşlı kadın elli yıl önce çekilmiş bir fotoğrafını gösterir, bu fotoğrafta elli yıl önceki genç kadın, elli yıl sonrasının yeniden yaşlı kadın fotoğrafını tutmaktadır. Kara boşluk bu sefer oradadır, kimin kimin fotoğrafını tuttuğunun anlaşılması güçtür. Genç kadın ileride olacağı ihtiyarı barındırmaktadır ve bunun bilincindedir. İhtiyar kadın genç kadını hâlâ saklamaktadır. İhtiyar kadın, zamanın maskesinin ardında genç kadını içermektedir ve yüzü gururla bumburuşuk sergilemektedir.

2. Bir eseri başka bir eserin içine yerleştirme, iç içe koyma (Fr).

VANTRİLOK YAZIŞMA

Kayınbiraderimin kafası biraz karışık çünkü iki aya yakın bir zamandan beri, tanımadığı bir kadından ne ona ne başkasına hiç yazmadığı ve asla yazmayacağı mektuplara karşılık bir dizi mektup alıyor. Bazen haftada üçe varan sayıda ev adresine gelen bu mektuplarda, kadın onun işlerinden söz ediyor, ondan haberler almak istiyor ya da bütün paragraflar alıntılıyor. Kadın, okuduğunu iddia ettiği bu kopyalamalara kelime kelime başvurmasının nedeninin daha iyi yorumlamak ya da daha iyi inkâr etmek için olduğunu ileri sürüyor. Kayınbiraderim ilgisizlikle merak arasında gidip geliyor. Bazen kadının kendisine yazdığı mektupları açıp okuyor, bunu da daha çok kadının ne dediğini öğrenmek için değil, kendi yazdığını anlamak için yapıyor. Ayrıca, sözde yazarı olduğu cümlelerin birçoğunu okurken, her kızdığında söylediği gibi bu "vantrilok yazışması"na bir son vermek için canı "gerçekten" oturup yazmayı çekiyor. "Eğer yazmazsam, hiç umursamayıp bu mektupları yazmayı sürdürecek, aslına bakılırsa, bu mektuplar da hastalıklı bir kendi kendine konuşmadan başka bir şey değil."

HİLELER

Her çarşamba, farklı bir kitapçıya girip o an kafamda uydurduğum bir kitaba yaraşır nitelikte başlığı olan bir kitabı sorarım. "Sizde *Hileler* var mı? Sizde *Son Düş* var mı?" derim dosdoğru, çoğu kez uyuklamakta olan kitapçıya. Kitabın yazarı, yayınevi gibi başka ayrıntılar sorulursa, her seferinde bilmediğimi söyler geçiştiririm. Kimi zaman, kitap vardır, ben de satın alırım. Çok seyrek de olsa, kimi zaman satın almış olduğum kitabı alır okurum ve tam hayalimde canlandırdığım gibi çıkar.

BİRBİRİNE BENZEYEN METRESLER

Dostum J.C.'nin metresleri, karısı R.'ye o kadar benzerlerdi ki kimse karısını neden ona çok benzeyen başkalarıyla aldattığını, bununla nasıl bir merakı tatmin ettiğini bir türlü anlayamaz. "Dostlarım, derdi sağ kaşını kaldırarak, insan hayatta tek bir kadını sevebilir ama bu tek kadın çeşitli farklarla başka benzer gövdelerde varlığını sürdürür," diye cevaplardı. Zamanla, bir şeyler anlamaya başladık. R. şişmanlıyor, yaşlanıyordu ve bir zamanki şakacılığını kaybederek daha ekşi bir kadına dönüşüyordu. J.C. ona benzer metresler seçmeyi sürdürüyordu ama bu metresler otuz yaş daha gençtiler yani R. ile evlendiği zamanki yaştaydılar. Geçen ay, J.C. yetmiş beş yaşını tamamladı. Gitgide daha sık metresini koluna takıp gezmeye başladı –bu konuda hiç ihtiyatlı olmadı–, bu gezintiler sırasında arada bir eski bir arkadaşına rastlıyordu o zaman da "Tebrikler J.C.! Kızınız çok güzel, tıpatıp annesine benziyor," demelerine ses çıkarmadan göz yumuyordu.

YANDAKİ SINIF ARKADAŞI

Bir gün öğleden sonra dedemin mezarına gittiği sırada, ninem E. kendiyle aynı yaşta olan ve merhum kocası uzun yıllardır yandaki mezarda yatan bir kadınla karşılaştı. Dönüşte, bir nedenden ötürü, kadının yüzünün ona hiç yabancı gelmediğini ama mezar taşının üzerine kazınmış olan kocasının adının ona bütünüyle yabancı olduğunu anlattı.

Sağlığı hassas ve değişken olan ninem, sonraki on on bir ayda mezarlığa dört kereden fazla gitmedi, bu ziyaretlerinden hiçbirinde de öteki kadınla karşılaşmadı; buna karşın, bir yılın sonunda, yandaki mezara başka bir ismin eklenmiş olduğunu fark etti ve ismi okuyabilmek için eğildi.

İşte böylece, genç kızlık soyadından, birkaç ay önce ölen kadının, okuldan sıra arkadaşı O. olduğunu öğrendi. Bu kızla çocukluğunun yarısını birlikte geçirmişlerdi. Son günlerinde ninem kendine çok tuhaf bir avuntu buldu. Ölünce yalnız dedemin değil, eski zamanlardaki gibi arkadaşının da yanında olacaktı.

İKİ FİLM

Güney Afrikalı yönetmen V.W.'nin son filmi Londra ile Johannesburg arasında geçen dramatik bir komediydi. Film, Avrupa'da sinema salonlarında iki ayrı versiyonda eşzamanlı olarak gösterime girdi. Yönetmen başlıca rolleri oynamak üzere iki ekip aktör almış –her ikisi de İngilizce ana dilliymiş–, iki versiyonu aynı zamanda çekmiş, her ikisinde de aynı senaryoyu, aynı dekorları kullanmış, diğer roller için de aynı oyuncuları seçmişti. İki film arasındaki biçimsel farklar olabilecek en ayırt edilemez şekilde ayarlanmıştı; ışık ve kadraj sıkı sıkıya aynı olacak şekilde tasarlanmış, montaj bile ikiz filmler yaratacak biçimde gerçekleştirilmişti. Buna karşın, filmler V.W'nin öngördüğünden çok farklıydı, öyle ki izleyiciler ağır bir çoğunlukla, iki versiyondan birini tercih ediyorlardı.

DİŞÇİNİN ACISI

Cezayirli bir dişçi, kusursuz bir anestezi bulduğunu ilan etti, bu anestezi, bütün acıları mutlak şekilde elimine ediyordu ama iş kullanmaya gelince, berbat bir sürprizle karşılaştı. Bir diş çekiyordu, hasta hiçbir şey hissetmiyordu ama dişçinin en fazla yoğunlaştığı, elinin en titrememesi gereken anda, dayanılmaz bir ağrı kendi ağzına saplanıyordu. Duyduğu acı işini öylesine engelliyordu ki dişçi bulduğu anesteziyi kendi üzerinde denemeye karar verdi ama beklediğinin aksine, hiçbir sonuç alamadı.

YETENEK

Borges'in çizdiği şu Funes gibi, annem de saate bakmaksızın saati söyleme yeteneğine sahipti. Bu özelliğinin farkına varmadan yirmi yıl kadar yaşamıştı, nihayet günün birinde biri, yanılmıyorsam bir komşu, ona bunu söyleyinceye kadar. O günden sonra annem koluna saat takmamıştı.

Ben çocukken, saat ve dakikaları keskin bir dakiklikle söylemesi beni fena şaşırtırdı. Yine de, bu yetenek onun canını öylesine sıkıyordu ki bunu aile çevresinin dışına taşırmamı yasaklamıştı. Annem ve babamla birlikte Lüksemburg'a bir yolculuğa çıktığımızda on dört yaşında olmalıydım. Üçümüz birden bir kafede oturmuşken, aklıma ona saati sormak geldi, o da gözünü bile kırpmadan bana günün o saatinde olması imkânsız yanlış bir saat söyledi. "Yanıldın," dedim afallayarak. Yanıldığını ilk kez görüyordum. Ama babam ortada bir hata olmadığını, annemin Buenos Aires saatini verdiğini, yeteneklerin alındıkları yere derinden bağlı olduklarını açıkladı.

AYNADAKİ ANILAR

Sekiz dokuz yaşları arasında edindiğim bir alışkanlığa aynadaki anılar diyorum. Bir sabah dişlerimi fırçalarken aynada kendimle bir anlaşmaya vardım. "Okulumu bitirdiğim gün, bu anı anımsayayım." Bu bir başlangıç oldu. O sabahtan sonra on sekiz yaşımı bitirinceye kadar, özenle onlarca anıyı aynada belirledim. Biri ilk defa sevişeceğim gün için, biri ilk kez iş bulduğum gün için, bir başkası annemin öleceği gün için ve de buna benzer başka şeyler için. Doğal olarak, bu anıları bir çocuk seçti; bunun sonucu olarak, o günden beri, başımdan önemli bir olay geçtiğinde, bir an önce büyümek niyetindeki o çocuğun eseri olan kaba bir imge bana saldırıyor ve aniden aynayı kaplıyor.

KUŞLU OLAY

Bir kuş sürüsünün davranışlarını uzun süre izledikten sonra kuşların düzenli aralıklarla, her pazartesi ve her perşembe aynı saatte havalandığını ve keskin bir şaşmazlıkla her salı ve her cuma dönüp piste konduğunu izleyen, Honduras'ın güneyindeki bir hava kontrolü kulesi sorumlusu, bu kuşların bir tür tören yaptıklarından şüphelenip aynı yerde eskiden beri çalışan bir memurun yardımıyla, kuş sürüsünün, sonradan yapılan bir saygı gösterisi gibi önemli bir uçak şirketinin ölümcül bir kaza sonucu iptal ettiği Kosta Rika'nın kuzeyine yaptığı haftalık iki seferini aynen tekrarladıklarında karar kılmışlar.

GELECEKTEKİ SÖZCÜKLER

Madrid'e yaptığım ilk yolculuk sırasında Real Academia Española üyesi olan sempatik bir yazarla tanıştım. Her salı ve perşembe öğle sonraları beş altı yaşlı akademisyen Cafe Gijón'da buluşup hiç bıkıp usanmadan aynı öyküleri anlatıp şu veya bu sözcüğün etimolojisi üzerine kuralları tartışıyorlarmış. Bir salı günü, gitmeme az kala, yazar o günün yaş günü olduğunu söyledi ve istisnai olarak, beni masalarına davet etti. Onun şerefine dillere destan alkollü kahve yerine şampanya içeceklerini söyledi.

Akşamın sonunda, yazar, iki akademisyen ve ben kalmıştık, dördümüz de kör kütük sarhoştuk, öyle ki oradan her genç bir yaşlının koluna girerek, nasıl da renk vermeden terk etmiş olduğumuza bugün bile şaşırıyorum. Sokağa çıktığımızda gecenin serinliğiyle ayıldım, akademisyenimi kolundan tuttum ve durdurduğum bir taksiye bindirdim.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu sürücü, ben de soruyu yaşlı adama tekrarladım. "N. Sokağı," diye yanıtladı. Gücenmesine neden olmadan eviyle Akademi'nin yerlerini karıştırdığını nasıl söyleyeceğimi düşündüm. O an aklıma kibar bir yöntem geldi. "Demek Akademi ile

aynı sokakta oturuyorsunuz," dedim. Ama adam bana kınayan bir bakışla "Saçmalamayın... Akademiye gidiyoruz zaten," dedi.

Vardığımızda, akademisyenin peşine takıldım. Uzun bir geçidi izledik. İki dizi merdiven indik ve kendimizi karanlık bir köşede bulduk. "Az sonra göreceklerinizi görmek çok az kişiye nasip oldu," diye bildirdi. Sesi titriyordu. "Bir giz bu. Kimselerle paylaşmamalısınız. Neyse ki çok sarhoşsunuz, yarına kadar hiçbir şey hatırlamazsınız."

Nihayet, yaşlı adam tüylü kumaş kaplı, toz içinde çok eski bir kitabı açtı ve açgözlülükle son sayfalara atladı. "Okuyun!" diye emretti, ben de sözüne uydum. Yarı karanlığa rağmen okuyabiliyordum ama hayatımda hiçbir kitapta, hiçbir yerde böylesi sözcükler görmemiştim. "Geleceğin sözcükleri," dedi yaşlı adam gizlilikle. "Torunlarınız ya da torunlarınızın çocukları belki nasıl kullanılacaklarını bilecekler." Bu sırada, aklımdan uygunsuz bir şey geçiyordu. Belleği kuvvetli olan ben, hiç değilse tek bir sözcüğü ezberlemek niyetindeydim ama çok yavaş söylemeyi denesem de bütün sözcükler sanki ağzıma dolanıyorlardı.

KİŞİSEL AHLAK

Madagaskar'ın ücra köşesindeki bir köyde, adalet ilginç bir şekilde yerine getiriliyordu. Ortak hazırlanmış yasalar, yirmi yaşma gelen her köylünün bir yargıç önüne çıkıp iyi ve kötü üzerine kendi düşüncelerini açıklamasını da gerektiriyordu. Bu uygulamanın sonucu olarak, bireyler sosyal hukukun yanı sıra, kesinkes inançları doğrultusunda hazırlanmış bir başka yasaya da uymak zorundaydılar. Bu iki hukukun karşıt davranışları cezalandırdığı sık rastlanan bir olguydu, bu da aşırı bir ılımlılık, hatta kimi durumlarda, şu veya bu konularda mutlak bir işlevsizlik gösteriyordu. Bunu bütün Batı ülkelerine yayan Alman antropologun dikkatini çeken, adaletin kişisel etiğe uyumsuz davranışların genel hukuka aykırı eylemlerden daha çok cezalandırıldığıydı. Görüntüde bu çok kolay bir şeydi ama kişisel ahlaka uymak gerçekte çok daha zordu.

DÖRT GUDUBET

İki çift dizle doğmuş bir adam, diz çökebileceği her pozisyon için dört farklı tanrıya inanırmış.

Bir adamın gözkapağı yokmuş. Işığı engellemek için gözlerini kırpamadığı için açık gözleriyle görmemeyi öğrenmiş, başkalarının bir an için zihinlerini boşaltabilmeleri gibi.

Bir kadının iki eli de aynıymış, sol el yerine ikinci bir sağ el. Tek avuntu olarak kendi kendiyle el sıkışırmış.

Gözleri bütünüyle ayrık olup neredeyse kulaklarına bitişik olan bir adam, tek bir imge yerine birbirlerinden farklı iki imge görürmüş; bu iki imgenin arasında kara bir alan burnunun ucunda olan biteni ondan saklarmış. Bu adam, zihninde üç ayrı düşünce barındırabildiğini iddia edermiş. Biri sol gözüne bağlıymış öteki sağ gözünün gördüğüyle ilgiliymiş, sonuncusu da bütün belirsizliğiyle yarı karanlığın kızıymış.

SÜREKLİ BİR OKUL

O ana kadar sesini çıkarmayan küçük yuvarlak gözlüklü adam, size bir süre önce Pernambuco eyaletinde gördüğümü anlatırsam şaşırırsınız. Orada, öğrencileri hiç mezun etmeyen bir okul var. Kimi öğrenciler, altmış, yetmiş, hatta seksen yaşında ama hâlâ öğrenimlerini bitiremediler çünkü katı ve titiz öğretmenleri onlara diploma vermeyi de sınavlara almayı da reddediyorlar. Bu yüzden de sadece birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf değil, yirminci ya da otuzuncu sınıf da var. Gözümle gördüm. Okula çocuklarıyla giden, hatta yemin ederim, aralarında çocukları gittikten sonra bile gitmeyi sürdürenler var. Bir sınıfı bitiremeyenler çoğaldıkça, öğretmenlerin sertliği de artıyor. Bu yüzden de okul çıkışı olmayan bir tuzağa dönüşüyor. Sınıf yükseldikçe, öğrenciler daha yorgun, öğretmenler de daha acımasız oluyorlar. İdareciler, "prestijli bir okulun yeterince hazırlıklı olmayan öğrencileri kesinkes sokağa salmamaları gerektiğini" savunuyorlar. Ben öğretmenlerin yanıldığını düşünüyorum. Duruşları o denli aşırı ki sürekli okul dünyanın kendisinden daha gaddar ve amansız hale geliyor.

AKTÖRLER VAKASI

Çok iyi eleştiriler almasına karşın, dosdoğru ticari bir felakete doğru giden bir tiyatro piyesi, afişten indirilmekten son anda kurtulmuş. Bunun nedeni, pek beklenmedik de olsa, başrol oyuncusunun kadın oyuncuyu sahnede bıçaklamasıymış. Olaydan sonra temsil birkaç dakika daha sürmüş ama izleyiciler hemen anormal bir şey olduğundan kuşkulanmaya başlamışlar. Kadın oyuncunun elbisesinin üzerinde büyümekte olan kırmızı lekeler fazlasıyla gerçekmiş, aktörün yaptığı kaygılı hareketler, tiradının sıradanlığıyla ters düşüyormuş. Kadın oyuncu sonunda bayılmış. Perde orta yerde inmiş, kadın alelacele en yakın hastaneye götürülmüş. Evine döndüğünde, yarasından çok, yaşadığı büyük korkudan toparlanmaya çalışırken, basına ve radyolara söyleşiler vermiş hatta iki televizyon kanalında haberlere çıkmış.

İki ay sonra piyes yeniden sahneye konmuş ve üç yıl boyunca afişte kalmış, her gece salon ağzına kadar doluymuş. Son gösterim günü kaçınılmaz olarak gelip çattığında, trup bir basın toplantısı düzenlemiş, yorgun ama gülümseyen aktris, kısa ve öz bir bildiri okumuş. Olay uydurmaymış, "dikkat çekmek için yapılmış bir

oyun"muş ama ne aktör ne de kendisi bu hileden pişmanlık duyuyormuş, ne de olsa "tiyatro tiyatroyu kurtarmış." Sonrasında aktörle aktris bıçaklama sahnesini yeniden oynamışlar. Kauçuk bıçak, domates salçasından kan ve yavaş bayılma şakası. Duyulmamış şey, genelde tepkilerini fazla göstermeyen gazeteciler avuçları acıyıncaya kadar alkışlamışlar. Ünlü sahnenin tanıklarından olan biri, coşkunun doruğunda, yeni temsilin ilkinden daha inandırıcı ve daha şiddetli olduğunu yazmış.

KAPININ ÜZERİNDE

Bir süre önce, Meksika'nın güney doğusunda, çok eski bir âdetin hâlâ sürdüğü bir köye gittim. Her evin kapısına asılı olan bir levhada, evin reisinin –ya da evde yalnız oturan kişinin– adı ve soyadı, eve ekmek parası getiren mesleği veya işi ve kısa bir ilke bildirgesi cinsinde bir şey yazıyor. Kalkanı andıran yuvarlak bir levhada şöyle okunuyor, "Bu evde demircilik yapan, bir arkadaşı tarafından dolandırıldığından beri kimseye kredi ya da veresiye vermeyen L.P.'nin ailesi yaşıyor." Daha yoksul, dörtgen şeklinde, ahşap bir başka levhadaki yazı ise "Bu evde kararlı bir yalnızlıkla yaşayan J.T.'nin dul karısı Bayan M.A.F. yaşıyor. Su götürmez bir nedeniniz yoksa kapıyı kesinlikle çalmayın."

Yılda bir kere, sonbaharın son günü, köy sakinleri, canları isterse levhaları takas etme ya da içeriğini değiştirme hakkına sahipler. Bunu başka hangi nedenle olursa olsun yapmak bir suç kabul ediliyor.

Ben bu köye uğradığımda, her kapıda asılı (iki yüze yakın) levhayı ezbere bilen yaşlı bir duvarcı ustasıyla tanıştım, usta ölüp gitmişlerden bazısını hatırlıyordu. En dikkat çekici olan, bu kişi ülkenin kuzeyine bir yolculuğa çıktığı sırada, köyde yakın bir dostuna bir mektup

göndermiş, zarfın üzerine de –hiç duraksamaksızın ve en güzel yazısıyla– dostunun evinin kapısında asılı levhadaki yazının tamamını yazmıştı.

BOVARY

Geçen hafta, Paris'te *Bovary* başlıklı bir roman yayınlandı. Başlık Gustave Flaubert'in klasiğine son derece yakındı. Kitabın yazarları olan, altmış yaşlarında Lyonlu emekli edebiyat öğretmeni iki erkek kardeş, tek ham maddesi *Madame Bovary*'deki sözcükleri kullanarak dev bir kitap kaleme almaya karar vermişlerdi. Bu amaçlarına uygun olarak, bir bilgisayara romanın ilk sözcüğünden ("biz") sonuncusuna ("onur") sözcükleri alfabetik bir sıraya koymuşlardı, yanındaki daha ince bir sütuna da her bir sözcüğün ne sıklıkta kullanıldığını belirtmişlerdi. Bu liste tamamlandıktan sonra iki kardeş, Flaubert'in eserinden çok daha farklı bir konuyu işlemeye karar vermişlerdi, sabit kalacak tek şeyin, Flaubert'in romanındaki özel isimler dışında Rouen, Caen, Normandiya gibi yerleri kullanmanın yerinde olacağını düşünmüşlerdi. Yine de parçalar arasında serbest dolaşımda karar kılmışlardı, bu yaptıkları dişli bir çarkı söküp keyfi bir şekilde yeniden toplamak gibi bir şeydi, böylece eserlerindeki karakterler, örneğin Emma Lheureux ya da Charles Homais gibi isimlere bürünebiliyorlardı. *Bovary*'nin gerçekleşmesi, on dört yıllık inatçı bir çalışmanın ürünüydü. Ama yeni projeleri çok

daha şaşırtıcıydı. *Madame Bovary*'de bulunmayan cins isimlerin dışında kalanlardan oluşacak bir roman. İlk iş olarak, bir sözlük alıp cins isimleri ayırdılar ve Flaubert'in kullandıklarının üstlerini çizdiler. P. kardeşler, basına bu yeni kitabın, yeni çıkandan çok daha kısa olacağını açıkladılar.

OĞUL

Litvanyalı bir adam, her sabah bir bardak kendi spermini içermiş, iki yıl sonra hamile kalmış ve nurtopu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiş ve çocuğa kendi adını vermiş. Oğlan çok kısa zamanda babasının kusursuz bir kopyası olmuş, öyle ki birinin çocukluk fotoğrafları ötekininkilerden ayrılamazmış -dönemin giyim ve saç şekli sayılmazsa. Zamanla –çocuk boş yere annesiyle ilgili bilgi edinmeye çalışadursun– baba oğlunun asla onu şaşırtamayacağını anlayıp üzülür olmuş. Adam, kendisini aşacak, hiç değilse yeni kaygılara sürükleyecek bir oğul hayal edermiş. Tam tersi, bu oğlan, zayıflıklarıyla, erdemleriyle, kompleksleriyle, saplantılarıyla ona öylesi benzer bir yansı gönderiyormuş ki günün birinde adam oğlunu "gezegenin en öngörülebilir varlığı" ilan etmiş ve kendini şaşırtmak için en olmadık şeyleri yapmaya girişmiş, gülünesi, tuhaf, en yakınları dahil herkesin beklenmedik diye yargıladığı şeylermiş bunlar. Bu konuda sorular yöneltilen Litvanyalı, "Merak edecek bir şey yok, sadece oğul ben oldum," diye cevap veriyormuş.

ENSEYE KURŞUN

Sessiz enseye kurşun uygulaması doğal olarak katı kurallara dayanır. Bölgesi şehir otobüsleriyle sınırlıdır. Katil bir adam seçmeli ve arkasındaki koltuktan asla ayrılmamalıdır. Sadece bir dizi rastlantı "ateş etme durumu" denen durumu yani katilin son yolcunun tam arkasında kalmasını gerektirir. Otobüs sürücüleri suç ortağıdır, bir şey görmemiş gibi yaparlar ama katillerin son inecek yolcuyu öngörme sezilerini içten içe takdir ederler. Çok nadir öldüren kurşunun sesi duyulur, istenen rastlantılar çok fazladır. İşte bu yüzden toplu taşıma araçlarından çoğu kez sağ ineriz.

CEPLERDEKİ YAZGI

Dostum U.'nun bir büyük amcası, seksen yaşında, bekâr ve çocuksuz öldü. U.'ya ondan miras kalan tek şey harika bir caz kulübü, bir banka borcu, bir dolap dolusu kullanılmaz giysi ve birbirinin aynı on iki takım lacivert elbise oldu. Bu takım elbiselerin her birinin ceplerinde, büyük amcasının son günlerine ait notlar buldu. Telefon numaraları, adlar, soyadlar, hesap numaraları ve alışveriş listeleri. Bunları alan dostum, benim hiç aklıma gelmeyecek bir şey yaptı. Her numaraya telefon etti, yazılı adreslere gitti, son dilekleri körü körüne yerine getirircesine her notta sözü geçen basit işleri yaptı. Daha el atmadığı bir cepte, bir ayakkabı mağazasının kartvizitinin üzerine karalanmış bir kadın adı bulduğunda, bu hayatı yaşamaya başlayalı on beş gün olmuştu.

U. yarın söz konusu kartvizit sayesinde tanıştığı bu kadınla evliliğinin üçüncü yılını kutlayacak. Kadın hâlâ aynı mağazada tezgâhtar olarak çalışıyor. İki çocukları var. Doğal olarak, ilk çocuklarına U.'nun ısrarıyla büyük amcanın adını koydular. İşin tuhaf yanı, karısının büyük amcayla hiç karşılaşmamış olmasıydı. Adını bile duymuş olduğunu anımsamıyordu ve U.'nun gösterdiği fotoğraflardaki yüz onda hiçbir çağrışım yapmıyordu.

ÖLÜM NEDİR?

Ölümün ne olduğunu kesin bir şekilde anlamanın iki yolu vardır, ikisi de kuramsal olarak birbirleriyle bağdaşmaz. İlki, bir anne ya da baba, bir kardeş ya da evlat öldüğünde, kısaca ölen kendi kanımızdan biri olduğunda. İkincisi, birçok kez seviştiğimiz biri öldüğünde ama bu kişi iki üç geçici temas yaşanmış değil, yıllar içinde gövdenin ya da kokunun anısına dönüşmüş –gövdenin belleği zamansızdır– kişi olduğunda. Ölen birinin içinde olduk mu? İçimizde artık var olmayan biri var mı?

Belki de söz konusu iki şeyi birleştirdiğinden, ensest en büyük tabudur. Ölen hakkında, bir kerede, her şeyi bilmek kesinlikle dayanılacak bir şey değildir.

YAZILACAK KİTAPLAR

Şair bir kadın arkadaşım, bana bütünüyle yazılacak kitaplardan oluşan bir kitaplığı düşlediğini anlatmıştı. Açtığı her ciltte iki yüz, üç yüz beyaz sayfa buluyormuş, sadece ilk sayfada, birkaç sözcükle, yazılacak kitabın "fikri" okunabiliyormuş. Dikkat çekecek bir biçimde, düşteki birçok kitap aynı "fikri" esinliyormuş, bu da kadın arkadaşıma iki kitap arasında usavurma aralığının son derece farklı olduğunu kanıtlamış.

Kadın arkadaşım sözünü bitirdikten sonra aklıma Valery'nin bir sözü geldi, "Bir tezi özetlemek, özü ayırmaktır. Bir sanat eserinin yerine özetini koymak özü kaybetmektir."

REKTİLOK

Tokyo'nun, en kalabalık striptiz kabarelerinin bulunduğu Asakuza mahallesinde, gecenin yıldızları hep dans eden kadınlardır, *mazaï* komikleri ikinci ama onurlu bir yere itilirler. İyice yerleşik bu geleneğe rağmen, Büyük Ejderha kabaresinde geçen kışın tartışılmaz yıldızı, Japon anne ve Rus babadan olma olağanüstü bir komedyendi, adam kendine "rektilok" adını veriyordu. Onun sahne numarası vantriloklara benzetilebilirdi, tek fark bir vantrilok gibi karnından konuşmak yerine, her iki ana dilinde de rektumundan konuşabilmesiydi. En deneyimli dansözler bile böylesini hiç görmediklerini kabul ediyorlardı. Rektilok, elleri dizlerinde biraz öne eğilip sırtını seyircilere çevirerek, kıçından çıkan alçak boğuk bir sesle konuşmaya başlıyordu. Oyun kusursuzdu, gerçekten başarılıydı ama uyandırdığı etki hüzünlüydü; işte bu yüzden komedyen kendisinden çok daha az becerikli meslektaşları gibi televizyona ya da şehir merkezindeki aile tiyatrolarına çıkamıyordu. Numarasını harcayan, belki de karartan neden, kısık sesinin gürleyip salonun tavanlarına uzanmaması, tersine acıyla zeminle aynı hizada kalmasıydı. Sanatçının hangi dili seçtiği önemli değildi; duruşları ya da bilinç-

li olarak abarttığı güç sarf ettiğini gösteren mimikleri önemli değildi. Işıklardan kaçan sesi, her seferinde sahnenin tozları içinde can çekişmeye başlıyordu.

İKİ KRALİÇE

Yunanistan'ın en önemli güzellik yarışmasının jüri üyeleri, "kraliçe"lik unvanına en yakın olan iki adayın, tartışmasız en güzel iki yarışmacının, birbirlerinden ayırt edilmesi mümkün olmayan ikiz kız kardeşler olduğunu fark ettiklerinde şaşkına döndüler. Kararın açıklandığı zarfı yarışmanın sunucusuna verme sırası geldiğinde, jüri üyeleri sonucun beraberlik olduğunu ilan etmekten başka çözüm bulamadı. Programın sonuna geldiği ileri sürülerek, taçlandırma sahnesi kesildi (gerçek neden, sadece tek bir taç olmasıydı), karizmatik sunucu kazanan ikizlere güzelce sırıtmakla yetindi.

Buna karşın, ertesi gün, uluslararası büyük organizasyonu üstlenen komite, Yunanlı jüri üyelerine her ülkenin tek bir temsilci gönderebileceğini bildirdi. Jüri, bu sefer gizli bir oturumda, acele karar vermek zorunda kaldı ve ikiz kardeşlerin onların da yardımlarıyla paylaşmak konusunda hiç de tatmin edici olmayan bir sonuca vardı. Genç kızlara, fazla nezaket göstermeden sorunu aktardılar ve ailelerinin mahreminde çözümü kendi başlarına bulmalarını istediler. Jüri üyeleri, ikisinden birinin ötekinin lehine geri çekileceğini umuyordu ama ikisi de vazgeçmeye yanaşmıyorlardı.

Uluslararası yarışma tarihinin yaklaşmakta olduğunu gören kızların annesinin aklına bir fikir geldi. Kızları birbirinden ayırabilen akraba ve yakınlardan oluşan bir jüri oluşturmak. On dokuz kişilik bir liste hazırlandı, listenin en üstünde baba, anne, erkek kardeş, bir avuç eski sevgili ve farklı dostlar, amcalar, teyzeler vardı. İki genç kızdan birini seçmek gibi rahatsız edici bir konuma düşen listedekiler, oylamanın kesin bir gizlilikte yapılmasını şart koştular. Başkaları, bu jüride yer almayı kesinlikle reddettiler, sonuçta nihai jüriye yedi kişi katıldı. Herkesi şaşırtan, sonucun oybirliğiyle verilmiş olmasıydı. En sempatik ve en cana yakın iki kız kardeşten birinin tek oyuna karşı, öteki kız kardeşin altı oyu vardı. Kaybeden kararı kabullendi ve yarışmaya katılan ikizine *motu proprio*[3] Milano'ya kadar eşlik etmeye karar verdi. Yarışmada ilk kez bir Yunanlı kız dünya güzeli seçildi. Resmi jüri üyeleri ayaküstü toplanan komiteyi kutladılar; ülkeye dönüşünde, yeni kraliçe kahramanlara yaraşır şekilde karşılandı.

Beş hafta sonra bir İtalyan magazin dergisi, Milano'da bir değil, iki kız kardeşin birden yarıştığını ileri süren uzun bir yazı yayınladı. Kızlardan biri gece elbisesiyle, öteki mayoyla yarışmıştı. Organizasyonu üstlenen komite bu konuda bir araştırma yapacağına söz verdi ama o akşamın videosunda da, fotoğraflarında da anormal bir şey bulamadılar. Buna karşın, kızın anne ve babası dahil, olaya yakın olan kişilerin içinde, kızların ikisinin çifte kraliçe olabilmek için gizli bir anlaşma yaptıkları şüphesi kaldı.

3. Gönüllü olarak. (Latince)

MAHVOLACAĞIZ

-Neden bilmem ama biliyorum, dedi kel adam ayağa fırlayarak, başka türlü değil size söylediğim gibi olduğu kesin, size kanıtlayamayacak durumda olsam da. Anlayamadığım, benim gibi bir şapşaldan önce, hiçbir bilim insanının fark etmemiş olması, çünkü her hayvan türünün bir dil konuştuğu, daha doğrusu insan diline bağlanan bir dizi ses çıkardığı apaçık. Örneğin, köpekler Almanca, kediler Fransızca, inekler Rumence, martılar Rusça konuşuyorlar, diyelim. Ya da, tercih ederseniz, köpekler Japonca, inekler de İtalyanca konuşsunlar. Buraya kadar benim sorunum değil. Veya bu işi, bu konuda araştırma yapanlara bırakıyorum. Ama konu son derece açık. Bu mantıkta ilerlersek, hayvanlar alemiyle insanlar dünyası arasındaki ayrım, bizim bütün dilleri aralarında çevirebilmiş olmamızdır, öyle ki bu sayede bir dünya görüşü edinebilmişiz, buna "bütün" demek olası mı, bilmiyorum. Diller arasında köprüler kurduk. Karşılıklar bulma iddiası taşıyan sözlükler hazırladık. Buna karşın, hayvanlar, bunu yapmadılar. Ne dediğimi anlıyor musunuz?

Bu noktada, kel adam kısa bir süre sustu. Retorik konu, yutkunması ve soluklanması için gerekliydi.

-Bazen dehşetle hayvanların aralarında anlaşacağı zaman neler olabileceğini hayal ediyorum. Çünkü o gün, arkadaşlar, size yemin ederim, mahvolacağız.

DÜZELTİLMİŞ BASIM

Bana yaşlı bir yazardan söz ettiler; adam ölümünden az önce yirmi altı yaşında güzel bir kadınla tanışmış. Yazar, genç kadının sürekli kitaplarından cümlelerle konuştuğunu anlamakta gecikmemiş, bunlar ya bütün ya da kısmi alıntılarmış. Başlangıçta, yazar bunun bir rastlantı olabileceğini düşünmüş, genç kadının kazara benzer cümleler kurabileceği geçmiş aklından. Emin olamadığından, sesini çıkarmamış, çok erken bir gözlem yüzünden kadının sınırsız benmerkezciliğini anlamamasında yarar varmış ama günler geçiyor ve kadın yazarın eski kitapları kadının cümlelerinde dirilmeyi sürdürüyorlarmış. Genç kadın ona bir tür saygı duruşunda mı bulunuyormuş acaba? Kitaplarını yayınlandıktan sonra asla okumadığıyla övünen biri için gösterilen bu saygı biraz işkenceyi andırıyormuş.

İç sıkıntısını biraz olsun yatıştırmak için yazar, genç kadının onu aktarma alışkanlığından kısa sürede vazgeçeceğini, üstelik ona göre daha da açıklanmaz olan öteki alışkanlığını yani nehrin kıyısında bir fincan sıcak kakao içme davetini de kabul etmeyi bırakacağını umuyormuş. Ama bir değişiklik olmamış, yazar da kısa zamanda âşık olduğunu anlamış.

Genç kadın, çekici, akıllıymış ve sıradışı bir belleğe sahipmiş. Sıcak kakao sırasında, yüzünde geniş bir gülümsemeyle tekrarlamak üzere akşamlarını alıntıları ezberlemek için mi geçiriyormuş? Yavaş yavaş bağımsız kitaplardan, farklı kişiliklerden ve birbirine uzak sayfalardan gelen bu cümleler yaratıcılarının ilgisini çekmeye başlamış. Daha büyük şaşkınlıkla, kadının ağzından çıktığı anda cümlenin hangi kitabından alındığını anında kestirebildiğini anlamış; bazen bir cümleyi tekrarlamak –bir yün yumağının ucunu çeker gibi– inandığının aksine bütünüyle unuttuğunu sandığı paragrafları, sayfaları, hatta bir bütün bölümü diriltmeye yetiyormuş. Buna karşın, başka cümleler kulağına yabancı geliyormuş, kendi romanlarından çok, genç kadının ağzına uygun düşüyormuş; o zaman da genç kadından ayrıldığı anda söylediklerini bir kenara not ediyormuş ve gecelerini aradığını buluncaya kadar eski kitaplarını karıştırarak geçiriyormuş. İşte böyle uzaktan uzağa alıntıların hafiften yanlış olduğunu ya da genç kadının yaptığı sapmanın ilginç (hatta neden "daha iyi" denmesin?) olduğunu fark etmiş, öyle ki geç de olsa gençlik hatalarını keşfeden birinin sakin şaşkınlığıyla, bu değişiklikleri kitabın dar ve düzenli kenarlarına not etmeye başlamış.

Romancı, beş altı ay boyunca genç kadına kur yapmayı sürdürmüş ama onları birleştiren şey, yazarın kullandığı zarifliklere rağmen, arıza yapmışa benziyormuş. Kullanılan alıntılarda bile bir tür rutin hüküm sürmeye başlamış; genç kadın, her karşılaşmalarında on dört ya da yirmi cümle kullanıyormuş; yazar akşam olup yalnız kaldığında eski romanlarına dalıyormuş.

Bir süre sonra genç kadın hayatından çekildiğinde –o güne kadar gittiği yerlerde de görülmez olduğunda– yaşlı yazar kadının hayatından geçişinin kalıntılarının özellikle ilk altı kitabına yayıldığını fark etmiş. Bu aylar boyunca, genç kadın on romanını kusursuz bir biçimde aktarmış ama hepsi az biraz kusurlu olan gençlik eserlerinin her biri hakkındaki alıntılar gerekli kimi değişiklikleri esinlemiş: kimi ayırt edilmez, kimi aşikâr.

Yazar, genç kadını bulma umudunu yitirdiği bir sırada, bir yayıncı ona en eski romanlarını düzeltilmiş bir basımla yeniden yayınlamayı önermiş. Yazar o zaman işin çoktan yapılmış olduğunu anlamış: Özenli bir öğrenci gibi kelime kelime, genç kadına ait olan düzeltmeleri ve değişiklikleri izlemesi yeterliymiş.

BİR BAŞKA DİNOZOR[4]

Dinozor uyandığında, tanrılar hâlâ oradaymış, aceleyle dünyanın geri kalanını yaratmakla uğraşıyorlarmış.

4. Yazılmış en kısa öykünün Guatemalalı yazar Augusto Monterroso'ya ait olduğu kabul edilir, "*Uyandığında, dinozor hâlâ oradaydı.*" Berti de bu kıpkısa öyküye gönderme yapıyor.

PRİZMA OLARAK ÖLÜM

Kendi kendini "avangardın ayrılmaz çoğul sanatçısı" ilan eden Kuzey Amerikalı kadın sanatçı H.D. New York'ta bir sergi açmak için elli kadar öksüzden biri anne biri babalarının olmak üzere iki fotoğraf istedi, bu fotoğrafların ölümleriyle bir bağlantısı olmamalıydı.

Sergilenen bu fotoğraflarda, akciğer kanserinden ölmüş birçok kişi sigara içerken, bir araba kazasına kurban gitmiş bir başkası kendi arabasının direksiyonunda gülümserken görülüyordu.

Sergi, H.D.'nin bizzat yazdığı bir dizi notla bütünlüğüne kavuşuyordu. Bu notlardan birinde kelimesi kelimesine, "Bir insanın ölümü, çoğu kez yaşamına geçmişe yönelik göz atıldığı bir prizmadır, öyle ki bu varlığın her işareti ölümünü düşündürdüğünde her zaman zorlama bir anlam yüklenmiş olur. Örneğin bir adam bir tren kazasında ölmüşse onun bir küçüklük fotoğrafında oyuncak trenle oynarken görünce bu fotoğraf ek bir anlam yüklenir, bu anlam adamın hayatında yoktur. Bizim nasıl yaşadığımızdan çok nasıl öldüğümüzden ötürü yargılanmamız kaçınılmazdır."

İSKELET

Bir yazar dostum, İskelet başlıklı bir öykü derlemesi yayınladı. Her biri farklı konuda ama "iskelet"i hep aynı on iki öyküyü bir araya getirdi, her bir öyküde, bilinçli bir şekilde, aynı dil yapısı kullanıyordu. Örneğin, her anlatıda üçüncü paragraf "Bir hafta sonra...", dördüncüsü "Her ne kadar...", beşincisi "İşte o zaman...", altıncısı "O sırada..." diye başlıyor, paragrafın ortasında da "aksine..." geçiyordu. Bu işin dikkat çekici yanı, dostum on iki tane son derece ilginç ve iyi yazılmış öykü elde etti. Okuyup bitirdikten sonra tebriklerimi iletmek üzere telefonla armaya karar verdim. Dostum pek hoşnut olmadığını, iki üç öyküde izlekten fedakârlık etmek zorunda kaldığını, bu yüzden tatmin olmadığını itiraf etti. Bu sakıncasına rağmen, diye ekledi, okurlarından biri postayla harfi harfine aynı işlemin uygulandığı iki öykü göndermişti. Coşkuya kapılan yayıncısı, bu "iskelet" üzerine kurulmuş öykülerden oluşan bir antoloji yapmak üzere bir yarışma açmaya heveslenmişti.

Hayvanların konuşmadığını söylemek yanlıştır. Her birine, insan kulağına gitmeme koşuluyla, diledikleri dilde tek bir sözcük söyleme hakkı bağışlanmıştır. Birçok hayvan dil seçimine karar veremez çünkü hayvan gözünde her dil farklı nedenlerle onlara kusurlu görünür.

Arjantin'in son yıllarda yetiştirdiği en önemli yazarlardan Eduardo Berti, tüm dünyada özellikle öyküseverlerin adını anmadan geçemedikleri bir "sıradan yaşam" gözlemcisi. Ama onun sıradanı biraz çılgınca; *İmkânsız Hayat*, gerçekleri tersyüz eden, ironi dolu bir öykü toplamı! Görünenin anlamını çoğaltan, fantastiği ve fablı da içinde barındıran "çok kısa" öyküler bunlar. Dili kullanımındaki becerisiyle eleştirel bir hayal gücü yaratan Eduardo Berti, bozuk düzene karşı patlayıcı görevler üstlenen metinleriyle, Münir Göle çevirisiyle, elinizde.

12 ₺
KDV DAHİL

ISBN 978-605-5182-70-0

9 786055 182700

alakarga

https://www.facebook.com/alakargayayinevi
https://twitter.com/alakargakitap
alakarga.com.tr